

visi skirtingi
visi lygūs

Prirasyt
rankos

NUTEISTIEJI: KOMPETENCIJŲ AUGINIMAS

Socialinių įgūdžių ugdymo metodologija, skirta
jaunų nuteistųjų ugdymui

2 0 2 2

TURINYS

1
ĮVADAS

2
SOCIALIAI PAŽENGUSIOS ŠALYS
RESOCIALIZACIJOS PROCESĖ

3
RESOCIALIZACIJA PARTNERIŲ ŠALYSE

4
TYRIMO DUOMENYS

5
REKOMENDUOJAMI NEFORMALIAUS
UGDYMO UŽSIĖMIMAI

1

SKYRIUS

ĮVADAS

**NUTEISTIEJI:
KOMPETENCIJŲ
AUGINIMAS**

APIE PROJEKTĄ

Lietuvos, Vengrijos, Rumunijos ir Turkijos nevyriausybinų organizacijų vykdomas tarptautinis projektas „Nuteistieji: kompetencijų auginimas“ yra orientuotas į nusikalsti linkusių jaunuolių socialinių įgūdžių ugdymą dar atliekant bausmę arba dar nepaskyrus griežčiausių bausmių. Projektu siekiama prisidėti prie jaunimo politikos įtvirtinimo, skatinant tikslinės grupės socialinę įtrauktį, pasitelkiant kvalifikuotus jaunimo darbuotojus, kurie padeda jaunuoliams ugdyti socialinius įgūdžius, pilietiškumo jausmą ir demokratines vertybes. Idėja įgyvendinti projektą kilo po to, kai Nacionalinis socialinės integracijos institutas įvertino besikeičiančią

nuteistųjų integracijos politiką Lietuvoje ir pastebėjo kritinį praktinių įrankių bei darbo su jaunais žmonėmis. Atsižvelgiant į tai, kad beveik 90 % nuteistųjų visoje Europoje paleisti į laisvę nusikalsta iš naujo, buvo įvertinta didelė jaunimo darbuotojų pagalbos ugdant socialinius įgūdžius vertė. Analizuojant situaciją partnerių šalyse, pastebėta, kad jaunimo darbuotojų, kurie kryptingai dirbtų su bausmę atliekančiais ar nusikalstamas veikas padariusiais jaunuoliais, beveik nėra. Į nusikalstamas veikas linkę jaunuoliai dažnai auga disfunkcinėse šeimose ar globos įstaigose ir dažnai nuo mažens dalyvauja nusikalstamų grupuočių veikloje.

Dėl šių priežasčių siekiant užkirsti kelią pasikartojantiems nusikaltimams, svarbu padėti jauniems žmonėms ugdytis bendruosius socialinius įgūdžius, atskleisti savo galimybes ir stiprinti pasitikėjimą savo, kaip piliečio, vaidmeniu. Projekto partneriai buvo pasirinkti iš šalių, kuriose nuteistųjų skaičius Europos Sąjungos lygmeniu taip pat išlieka labai didelis, o taikomos integracijos priemonės nėra pakankamai veiksmingos, jaunimo darbuotojai dar tik pradeda padėti nusikaltusiems jaunuoliams. Šiose šalyse jaunimo darbuotojo, kaip lygiaverčio partnerio, vaidmuo dar nėra įtvirtintas. Be to, kai kurios šalys apskritai netaiko integracijos priemonių arba turi už integraciją atsakingus pareigūnus, kurie atlieka prižiūrėtojo vaidmenį. Dėl šių priežasčių projektu siekiama naujai pažvelgti į jau sukurtus darbo su nuteistaisiais modelius, remiantis

sėkmingą nuteistųjų reintegraciją įgyvendinančių šalių pavyzdžiais, pritaikant juos projekte dalyvaujančių šalių situacijoms bei aktyviai taikant juos kasdienybėje. Projekto metu buvo analizuojamos reintegracijos programos, taikomos partnerių šalyse bei nuteistųjų integracijos procese socialiai pažengusiose šalyse. Įgyvendinant projektą taip pat buvo atliktas tyrimas, siekiant suprasti partnerių šalyse veikiančių jaunimo darbuotojų požiūrį į nuteistuosius bei darbuotojų nuostatų įtaką jaunimo integracijos procesui. Remiantis surinkta informacija, ši metodika suteiks įžvalgų ir patarimų, kaip dirbti su jaunais nuteistaisiais. Kita projekto dalis, neįtraukta į metodiką, apima su jaunimu dirbančių asmenų mokymus, kuriais siekiama tobulinti specialistų kompetencijas, dirbant su jaunais nuteistaisiais ir mentoriavimu grįstą darbuotojų ugdymą.

NUTEISTIEJI: KOMPETENCIJŲ
AUGINIMAS

ORGANIZACIJOS, DIRBANČIOS SU NUTEISTAISIAIS BEI ĮGYVENDINANČIOS PROJEKTĄ

Žemiau rasite organizacijų, kūrusių šią
metodiką, aprašymus.

**visi skirtingi
visi lygūs**

VŠĮ NAČIONALINIS SOCIALINĖS INTEGRACIJOS INSTITUTAS LIETUVA

Organizacija šiuo metu vykdo veiklą su nuteistaisiais, kol jie dar atlieka bausmę bei konsultuoja iš įkalinimo įstaigų jau išėjusius asmenis. Organizacijos komanda sudaryta iš savo srities specialistų, turinčių profesinių ir praktinių darbo su nuteistaisiais žinių. Galiausiai, organizacija įgyvendina projektą "Chata", kurio metu nuteistiesiems padeda rasti gyvenamąją vietą po paleidimo iš pataisos įstaigų.

VISISKIRTINGIVISILYGUS.LT

PRIRAŠYTOS RANKOS **LIETUVA**

Organizacija taip pat vykdo veiklą su nuteistaisiais, kol jie dar atlieka bausmę įkalinimo įstaigose. Komandą daugiausia sudaro savanoriai, kurie padeda nuteistiesiems lavinti socialinius įgūdžius. Organizacija taip pat vykdo informacines kampanijas, siekdama šviesti visuomenę apie nuteistuosius ir bausmių sistemą Lietuvoje.

PRIRASYTOSRANKOS.LT

ALAPÍTVÁNY A FOGVATARTOTTAK ÉS BÜNTETÉS-VÉGREHÁTILSI DOLGOZÓK TÁMOGÁTÁÉÉRT

VENGRIJA

Organizacijos specialistai nuteistųjų integracijos srityje dirba tiek akademiniai, tiek politiniai lygmeniu. Jie taiko neformaliojo švietimo principus jaunuolių socialiniams įgūdžiams ugdyti ir su jaunimu dirbančių darbuotojų kompetencijoms stiprinti.

TOKOLBVALAPITVANY.HU

**CENTRUL PENTRU
PROMOVAREA INVATARII
PERMANENTE TIMISOARA
ASOCIATIA
RUMUNIJA**

Organizacija taip pat turi ilgametę darbo patirtį tiek su integracijos paslaugas teikiančiais specialistais, tiek su jaunimu ir jaunimo darbuotojais, ugdant jų profesines ir asmenines kompetencijas. Organizacijos siekis – suvienodinti teisinės sistemos požiūrį į nuteistus Rumunijos piliečius ir tautinių mažumų atstovus.

CPIP.RO

KARAMAN INTERNATIONAL GROUP

TURKIJA

Dėl uždaros Turkijos kalėjimų sistemos šiuo metu organizacija aktyviau dirba su jaunais žmonėmis, kurie padarė nusikalstamas veikas arba jau atliko bausmę. Organizacija taip pat kuria pozityvų santykį su šalies Teisingumo ministerija, plečia darbo su pataisos namų darbuotojais ir nuteistaisiais apimtį, siekia įtvirtinti jaunimo darbuotojo vaidmenį.

KARAMANINTGROUP.COM

2

SKYRIUS

SOCIALIAI PAŽENGUSIOS ŠALYS RESOCIALIZACIJOS PROCESE

NUTEISTIEJI:
KOMPETENCIJŲ
AUGINIMAS

Egzistuoja poreikis ne tik geriau suprasti kiekvienos šalies specialistų poreikius ir jiems suteikti įrankius geriau padėti nusikalsti linkusiems jaunuoliams, bet ir apibrėžti idealus, kuriuos reikėtų pasiekti. Šiam tikslui buvo pasirinktos dvi socialiai pažangios šalys, kurių politika analizuota resocializacijos aspektu. Šios metodikos autoriai netvirtina, kad pasirinktose valstybėse situacija yra tobula, nes visur galima įžvelgti tobulintinų aspektų. Vis dėlto manome, kad iš atrinktų valstybių praktikose esti aspektų, kurie padėtų organizuoti sėkmingesnę resocializacijos procesą mūsų šalyje. Dėl šios priežasties šioje skiltyje rasite trumpą pataisos sistemų aprašymą šioje srityje pažangiausiose šalyse - Vokietijoje ir Norvegijoje.

VOKIETIJA

VOKIETIJA

Vokietijoje vyriausybė yra pagrindinė paslaugų teikėja nuteistiesiems. Nuteistųjų teisių ir pareigų teisinis pagrindas yra 1977 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Vokietijos Kalėjimų įstatymas. Į Kalėjimų įstatymą įtraukta nemažai reglamentų tiek skirtingų administracinių vienetų, tiek konkrečių įkalinimo įstaigų lygmeniu.

Vokietijoje pritaikant laisvės atėmimo bausmę iš esmės siekiama, kad nuteistasis, paleistas iš pataisos namų, galėtų išlaikyti socialiai atsakingą gyvenimą nedarydamas tolesnių nusikaltimų. Pagal Vokietijos kalėjimų įstatymą nuteistieji privalo dirbti, jei asmuo nedarbingas, jis turi galimybę užsiimti gydomąja veikla. Pagrindinis tokios politikos tikslas – išlaikyti ir perduoti išteklius bei įgūdžius, kurie leistų nuteistajam išėjus į laisvę užsiimti profesine veikla. Atsižvelgiant į gebėjimus visiems nuteistiesiems siūloma rinktis iš trijų veiksmų kalinimo metu: darbą, kvalifikacijos kursus, mokymo kursus arba profesinį mokymą darbo vietoje, dažniausiai vykdomą su mokykliniu kursu. Kalbant apie jaunus nuteisuosius, Vokietija turi konstruktyviausią baudžiamojo teisingumo sistemą. Ši sistema teikia pirmenybę nukreipimui ir sumažintoms intervencijoms, mediacijai ir atkuriamajai praktikai bei švietimo bendruomenės sankcijoms. Viešosios paslaugos ir tiesioginės išmokos gali būti naudojamos kompensuoti nukentėjusiesiems tiesiogiai arba per darbą, o laisvės apribojimas yra paskutinė priemonė.

Vokietijoje taip pat yra keletas nevyriausybinių organizacijų, kurios veikia bausmių vykdymo sistemos rėmuose, tačiau jos paprastai dirba su iniciatyvomis, kuriomis siekiama tam tikru būdu padėti nuteistiesiems.

Tokios NVO pavyzdys yra Hoppenbank e.V. Šios NVO tikslas – organizuoti bei remti buvusių nuteistųjų socialinę integraciją. Tai taip pat padeda nuteistiesiems, atlikus bausmę, vėl integruotis į visuomenę.

Vokietijoje nuteistųjų resocializaciją garantuoja šalies konstitucija. Siūlomos resocializacijos programos svyruoja nuo edukacinių, profesinių ar kasdienio gyvenimo įgūdžių iki psichologinių, gydymo ar pramoginių veiklų. Darbas yra esminė reintegracijos proceso dalis, nes jis suteikia nuteistiesiems kasdienę veiklą bei padeda jiems pasiruošti darbui išėjus į laisvę. Nuteistieji atlieka elektros instaliacijos darbus didelėse įmonėse, taip pat plėtoja kitus įgūdžius tokius kaip siuvimas, metalo apdirbimas ar valymo darbai. Kita nuteistųjų rengimo grįžimui į visuomenę strategija remiasi socialinio mokymosi teorija. Socialinio mokymosi programos suteikia išteklių asmens efektyvumui ir motyvacijai stiprinti. Didelį recidyvų skaičių lemia tai, kad daugelis buvusių nusikaltėlių susiduria su socialinėmis stigmatomis dėl bausmės atlikimo įkalinimo įstaigoje, ypač tie, kurie atlika ilgas bausmes ir susiduria su būsto bei darbo paieškų problemomis.

Vokietijos teisingumo ministerijos teigimu, svarbiausias nuteistųjų reintegracijos komponentas yra švietimas. Siekiant padėti laisvės atėmimo bausmė nuteistiems asmenims reintegruoti į visuomenę, naudojamos įvairios švietimo strategijos, teikiama psichologinė bei psichiatrinė ir socialinė pagalba. Tokia praktika grindžiama tuo, jog dauguma nuteistųjų turi žemą išsilavinimo lygį, o net 48% jų nėra baigę vidurinės mokyklos.

VOKIETIJA

Didelė paauglių, neturinčių profesinės kvalifikacijos, dalis (94 %) tik dar labiau patvirtina problemos mastą. Skatinant didesnį jaunuolių išsilavinimo lygį, mokymasis bei į mokykliniai ir profesiniai egzaminai gali būti baigti pataisos namuose, jaunuoliai gali gauti reikiamus pažymėjimus. Šis procesas padeda sustiprinti nuteistųjų pasitikėjimą savimi, padeda lengviau tvarkytis konfliktinėse situacijose, o išėjus į laisvę – susirasti ir išlaikyti darbą. Įkalinimo įstaigose pagrindinį išsilavinimą teikia personalo mokytojai. Jie taip pat kordinuoja socialinio ir profesinio mokymo, psichotropinių medžiagų ir alkoholio priklausomybių, vietinių suaugusiųjų švietimo įstaigų sritis bei kitų socialinių, bažnytinių ar visuomeninių grupių siūlomą švietimą.

Resocializacija reikalauja didelių finansinių investicijų, tačiau kadangi Vokietija yra gana ekonomiškai pasiturinti valstybė, ji skyrė pakankamai lėšų resocializacijos procesams. Oficialūs įkalinimo įstaigose esančių asmenų ir recidyvuojančių asmenų skaičius rodo, kokia efektyvi buvo ši nuteistųjų reintegracijos strategija. Pastaraisiais metais nuteistųjų skaičius Vokietijoje nuolat mažėjo, o per pastaruosius 20 metų recidyvistų lygis Vokietijoje išliko apie 40 proc. Net jei recidyvų lygis išlieka aukštas, jis vis tiek yra mažesnis lyginant su kitomis šalimis tokiomis kaip Prancūzija (virš 50 proc.), Nyderlandai (48 proc.), Airija (50 proc.) ar JK (66 proc.).

Lygtinio paleidimo iš pataisos namų sąlygos arba vadinamosios saugumo ir rehabilitacijos priemonės, tokios kaip prevencinis sulaikymas arba

psichikos sutrikimų turinčių nuteistųjų patalpinimas į psichiatrijos įstaigą, Vokietijoje gali labai skirtis.

Esant palankioms prognozėms, likusi bausmės dalis gali būti atidedama su apribojimais. Vokietijoje lygtinis paleidimas visada yra sąlyginis ir skiriamas teismo nuožiūra.

Įstatymas siūlo daugybę lygtinio paleidimo arba prevencinio sulaikymo variantų. Įvairūs veiksniai, tokie kaip nusikaltimą atlikusio asmens amžius, laisvės atėmimo bausmės trukmė ir nusikaltimo tipas, lemia konkretaus įstatymo taikymą. Atlikę du trečdalius terminuotos laisvės atėmimo bausmės, nuteistieji gali būti lygtinai paleisti. Retomis aplinkybėmis (pirmą kartą nusikalte amsenys su ypač palankiomis prognozėmis) nuteistieji gali būti paleisti į laisvę, atlikę pusę bausmės. Asmenys, nuteisti kalėti iki gyvos galvos, gali būti paleisti į laisvę, atlikę ne mažiau kaip 15 metų bausmės. Jaunuolių pataisos namuose nuteistiesiems (nuo 14 iki 24 metų) asmenims galioja konkretnės taisyklės: lygtinis paleidimas gali būti taikomas ne tokiomis griežtomis sąlygomis, o retais atvejais net ir atlikus tik trečdalį bausmės.

Probacijos sistema veikia visuomenės labai padėdama nuteistiesiems tapti socialiai atsakingesniais bei mažinti tikimybę nusikalsti ateityje ir didindama bendruomenės saugumą. Mažinant įkalinimo įstaigose esančių asmenų skaičių, išnaudojant pažeidėjų socialinį ir ekonominį potencialą, užtikrinant visuomenės saugum bei skatinant bendruomenines sankcijas ir priemones, siekiama kuo labiau sumažinti socialinius kaštus, susijusius su bausmių ir baudžiamųjų priemonių skyrimu.

NORVEGIJA

NORVEGIJA

Norvegijoje pagrindinė paslaugų teikėja nuteistiesiems yra vyriausybinių įstaiga, vadinama Norvegijos kalėjimų tarnybos direktoratu. Įstaigos uždavinys – užtikrinti tinkamą kardomųjų priemonių bei laisvės atėmimo bausmių vykdymą, atsižvelgiant į visų piliečių saugumą ir pastangas sumažinti pakartotinį nusikalstamumą, suteikiant teisę pažeidėjams savo iniciatyva keisti savo nusikalstamą elgesį. Pagal Bausmių vykdymo įstatymą nuosprendis turi būti vykdomas taip, kad būtų atsižvelgta į bausmės paskirtį; bausmė turi padėti užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, nuramina visuomenę ir užtikrina patenkinamas sąlygas kaliniams. Taigi Pataisos tarnybos veikla grindžiama deramu proporcingumu, atsižvelgiant į saugumą, bausmės tikslą ir bendrą teisingumo jausmą. Norvegijoje taip pat veikia įvairios nevyriausybines organizacijos, teikiančios reintegracijos paslaugas.

Resocializacija šalia bausmių užima vieną pagrindinių kalėjimų politikos tikslų. Šis procesas apima tokias priemones kaip darbas, švietimas, psichotropinių medžiagų rehabilitacija, fizinis aktyvumas, sveikatos apsauga, socialinės rūpybos paslaugos, diskusijų grupės; poezija, muzika, teatras taip pat yra šio proceso dalis. Resocializacijos priemonės laikomos įrankiu nusikalstamumui mažinti.

Norvegijos kalėjimai yra laikomi vienais humaniškiausių kalėjimų pasaulyje, o šalies baudžiamojo teisingumo sistema fiksuojaus žemiausią pakartotinio nusikalstamumo rodiklius Europoje. Tokie rezultatai galimi todėl, kad užuot bausdama nusikaltusius asmenis, Norvegija daugiausia dėmesio skiria jų resocializacijai ir

paruošia juos geresniam gyvenimui išėjus iš kalėjimo. Kadangi Norvegijoje nėra įkalinimo bausmės iki gyvos galvos, dauguma nuteistųjų galiausiai grįžta į visuomenę. Svarbu paminėti, jog daugiau nei 89% Norvegijoje laisvės atėmimo bausmių yra trumpesnės nei vieneri metai. Palyginimui galime pažvelgti į JAV pavyzdį, kur mažiau nei 2% nuteistųjų atlieka vienerių metų ar trumpesnę bausmę. Taigi, pataisos įstaigos Norvegijoje siekia išleisti žmogų, kuris yra motyvuotas gyventi nevykdant nusikaltimų, o ne tokį, kuris trokšta keršto valstybei.

Norvegija resocializuoja nuteistuosius, elgdamasi su jais kiek įmanoma humaniškiau. Netgi sunkiausius nusikaltimus padarę asmenys vertinami kaip žmonės ir su jais elgiamasi atitinkamai. Nuteistųjų kambariai įrengti taip, kad žmonės juose jaustųsi kaip namuose, o ne kalėjimo kameroje. Tačiau komforto ir namų jausmas slypi ne tik kalinių kameroje, bet ir likusioje kalėjimo dalyje. Pavyzdžiui, Haldeno kalėjime yra įrengta muzikos studija „Criminal Records“, kurioje nuteistieji gali kurti ir įrašyti muziką, bakalėjos parduotuvė „The Justice“, kurioje kaliniai už mėnesinę pašalpą gali nusipirkti visko, ko jiems gali prireikti. Galiausiai, siekiant sumažinti gyvenimo nelaisvėje jausmą, pataisos namų sienose nėra spygliuotos vielos.

Nuteistieji yra įpareigoti dirbti mokytis ar dalyvauti kitoje veikloje ir tokiu būdu gali gauti maždaug 50 Norvegijos kronų per dieną. Jei nuteistieji nepriima siūlomo darbo, jiems gali būti taikomos sankcijos, nesuteikiant jokio užmokesčio arba sumažinant bausmės progresą. Nors pataisos namai įpareigoti aprūpinti nuteistuosius darbu ar kita veikla, tam ne visada pakanka etatų.

NORVEGIJA

Darbas paprastai trunka nuo 8 iki 15 val., įskaitant vienos valandos pietų pertrauką. Nuteistieji gali dirbti tokiose srityse kaip metalo ar medžio gamyba, smulkieji amatai, virtuvės darbai, kalėjimo pastatų ir aikštelės priežiūra. Nuteistieji gamina produktus, kurie gali būti parduoti pataisos namų parduotuvėje ar medienos ir metalo dirbinių gamybos vietose. Nuteistieji netgi priima užsakymus, o kai kurie jų gamina baldus pataisos namams. Pataisos namuose taip pat siūlomi kursai, skirti mokytis gyvenimiškų įgūdžių, kurių nuteistiesiems gali prireikti išėjus į laisvę, pavyzdžiui, maisto gamybos pamokos, montavimo dirbtuvės ir medžio apdirbimo kursai. Nuteistieji turi tokią pat teisę į mokslą kaip ir bet kuris pilietis, o regione esančios mokyklos arba universitetai administruoja išsilavinimą ir suteikia įvairių sričių laipsnius. Kartais mokytojai organizuoja amatų, teatro, muzikos, poezijos kursus. Vis dėlto, praktikoje kyla kliūčių įgyvendinant šias teises visiems nuteistiesiems.

Norvegijos kalėjimai taip pat siūlo gydymo nuo priklausomybių programas, kad padėtų nuteistiesiems atsiriboti nuo psichotropinių medžiagų, kai jie bus išleisti iš pataisos namų. Norvegija siūlo ne tik psichotropinių medžiagų reabilitacijos programas kalėjime, bet ir programą, kuria nuteistiems psichotropinių medžiagų vartotojams yra suteikiama galimybė pasirinkti dalyvauti programoje vietoj bausmės vykdymo pataisos įstaigoje. Šios programos tikslas – sumažinti su psichotropinėmis medžiagomis susijusių nusižengimų ir mirčių skaičių.

Norvegijoje paslaugas teikiant nuteistiesiems taikomas importo (*import*) modelis. Nuteistieji turi teisę

į visas viešąsias paslaugas kaip ir bet kuris pilietis todėl, kad jie nėra nuteisti šių teisių netekti, vadovaujamsi požiūriu, jog jiems tik laikinai atimama laisvė. Importo modelis paskirsto atsakomybę už bausmės vykdymą ir nuteistųjų gerovę skirtingų įstaigų administracijoms. Pataisos namų administracija yra atsakinga už kontrolę bei apsaugą, įdarbina ir apmoka kalėjimo pareigūnus, inspektorius ir kt. Tradicinės viešosios įstaigos savo regionuose yra atsakingos už viešąsias paslaugas, tokias kaip sveikatos priežiūra, socialinės rūpybos paslaugos, švietimas ir kt. Šios įstaigos samdo ir moka atlyginimą specialistams, kurie dirba pataisos namuose, yra atsakingi už teikiamų paslaugų kokybę. Šis modelis yra unikalus, lyginant su kitomis kalėjimų sistemomis.

Norvegijoje nuteistuosius į laisvę lygtinai paleisti galima atlikus du trečdalius bausmės ir pataisos įstaigoje praleidus ne mažiau nei 74 dienas. Lygtinai paleistas nuteistasis turi reguliariai lankytis probacijos įstaigoje, nevartoti alkoholio ir laikytis kitų nustatytų sąlygų. Probacijos įstaigos yra atsakingos už visuomeninių sankcijų, tokių kaip bendrosios bausmės, vykdymą, neblaivių vairuotojų- prevencijos programą, atleidimą nuo teisės, sulaukymo namuose su elektroniniu stebėjimu arba be jo, protokolų prieš nuosprendį rašymą.

3

SKYRIUS

RESOCIALIZACIJA PARTNERIŲ ŠALYSE

NUTEISTIEJI:
KOMPETENCIJŲ
AUGINIMAS

Svarbu pažymėti, kad aukščiau aprašytos baudžiamosios sistemos yra tik vadinamosios išimtis iš taisyklės. Tai reiškia, kad kitose pasaulio vietose yra daug įvairesnių ir nebūtinai taip sėkmingai vystomų praktikų. Dėl šios priežasties šį skyrių sudaro dabartinės situacijos Vengrijoje, Lietuvoje, Turkijoje ir Rumunijoje analizė, susijusi su bausmių sistema ir resocializacijos procesu. Pateiktoje informacijoje aprašomos ne tik formalios įstatymais nustatytos taisyklės, bet ir tyrimo apie su jaunimu dirbančių asmenų požiūrį į nuteistuosius analizė.

LIETUVA

Lietuvos Kalėjimų departamentas organizuoja nuteistųjų socialinę reintegraciją, siekdamas, kad nuteistieji, atlikę bausmę, savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis. Kiekvienuose pataisos namuose dirba kvalifikuoti socialiniai darbuotojai ir psichologai, kurie rūpinasi nuteistojo integracija (asmeniniu dokumentų rengimu, psichosocialine pagalba, gyvenamosios vietos paieška, ryšių su artimaisiais atkūrimu ir kitais klausimais), nuteistajam ruošiantis išeiti iš įkalinimo įstaigos (1 metai iki galimo paleidimo).

Lietuvoje veikia keletas nevyriausybinių organizacijų, teikiančių reintegracijos paslaugas. Siekiant suaktyvinti savanorių, nevyriausybinių organizacijų ir asociacijų įsitraukimą į nuteistųjų resocializacijos procesą užtikrinant individualią pagalbą (psichosocialinius) ir individualius poreikius (dvasinius, bendravimo), buvo inicijuoti susitikimai su Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro bei Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos atstovais. Be to, neseniai parengta bendradarbiavimo sutartis su Lietuvos Raudonojo kryžiumi dėl teisinės, psichosocialinės ir kitokios pagalbos (pvz., atkuriant santykius su artimaisiais) teikimo nuteistiems užsieniečiams.

Socialinės apsaugos ir Darbo bei Teisingumo ministerijos kartu su Kalėjimų departamentu, siekdami pagerinti nuteistųjų reintegraciją, inicijavo palydėjimo modelio vykdymą. Šis modelis akcentuoja informacijos apie pažeidėjo paslaugų poreikio rinkimą ir perdavimą savivaldybei, į kurią asmuo planuoja grįžti. Paslaugų teikėjai gali padėti žmogui susitvarkyti dokumentus, susirasti gyvenamąją vietą ir palaikyti bet kuriose savivaldybės įstaigose.

Toks palydėjimas turi būti organizuojamas tol, kol asmuo įpranta gyventi laisvėje, neatlikdamas įstatymų pažeidimų. Lietuvoje taip pat egzistuoja ir kitų integracijos metodų, taikomų tiek pataisos namuose, tiek nuteistajį paleidus į laisvę. Praktikoje pasitelkiami tokie metodai kaip elgesio keitimo per pokalbį programa, individualūs pūaisau struktūruoti interviu, smurto artimoje aplinkoje intervencijos programa, Oasys nusikaltimą atlikusio asmens vertinimo metodika, Oasys nusikaltimo rizikos vertinimo metodas, savižudybės rizikos identifikavimas, individualus darbas su agresyviais ir nemotyvuotais žmonėmis, socialinė ir psichologinė pagalba nuteistiesiems, kurių bausmė - laisvės atėmimas iki gyvos galvos ir psichologinė pagalba su ilgai bausmę atliekančiais nuteistaisiais.

Pagrindiniu trumpalaikės integracijos rodikliu Lietuvoje laikoma integracija į darbo rinką, o ilguoju laikotarpiu iš nuteistojo tikimasi darbo vietos išlaikymo ilgiau nei 6 mėnesius ir sėkmingos integracijos į visuomenę (santykių su artimaisiais (at)kūrimas, skolų apmokėjimas, grįžimas į švietimo sistemą, laisvalaikis ir pan.).

Nuteistieji, patenkantys į mažos nusikalstamumo rizikos grupę arba padarę akivaizdžią pažangą mažindami nusikalstamo nusižengimo riziką, gali būti lygtinai paleisti į laisvę:

- po trečdaliao atliktos laisvės atėmimo bausmės - asmenys, nuteisti už nusikaltimus, padarytus dėl neatsargumo, taip pat nepilnamečiai ir kiti nuteistieji, kuriems skirta laisvės atėmimo bausmė neviršija ketverių metų;

LIETUVA

- po pusės atliktos laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji, kuriems skirta laisvės atėmimo bausmė yra didesnė nei ketveri, tačiau neviršija dešimties metų;
- po dviejų trečdalių atliktos laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji, kuriems skirta laisvės atėmimo bausmė yra didesnė nei dešimt, tačiau neviršija penkerių metų laisvės atėmimo.

Nuteistieji, kuriems bausmės vykdymas iš dalies buvo atidėtas ir kurių lygtinis paleidimas buvo atšauktas, o likusiai jų bausmės daliai buvo paskirtas kardomasis kalinimas, gali būti lygtinai paleisti, jeigu jų nusikalstamos veikos rizika yra nedidelė arba jie padarė akivaizdžią pažangą mažindami savo nusikalstamos veikos riziką ir yra atlikę vienerių metų laisvės atėmimo bausmę nuo teismo nutarties atidėti vykdymą arba lygtinį paleidimą ir siuntimo į pataisos namus įsiteisėjimo. Kita vertus, nuteistieji, priskiriami aukštos nusikalstamo elgesio rizikos grupei ir nedaro pažangos mažinant savo nusikalstamos veikos riziką, atlikę tris ketvirtadalius paskirtos laisvės atėmimo bausmės gali būti lygtinai paleidžiami iš pataisos įstaigų taikant intensyvią priežiūrą. Asmenys, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali būti lygtinai paleisti iki šešių mėnesių anksčiau nei numatyta.

VENGRIJA

Vengrijoje paslaugų teikimas nuteistiesiems pataisos namuose daugeliu atvejų yra valstybės atsakomybė, o jas teikia šių įstaigų darbuotojai. Kai kuriais atvejais įvairios programos nuteistiesiems įgyvendinamos projektinėmis lėšomis, kai veiklas dalinai organizuoja bažnyčios ar nevyriausybinų organizacijų atstovai. Tai daugiausia priklauso nuo konkrečių institucijų santykio su kitomis organizacijomis. Institucijoje nedirbantys ekspertai ir profesionalai į tokias veiklas įsitraukia sudarydami trumpalaikes paslaugų teikimo sutartis arba vedami socialinės atsakomybės jausmo, t.y., paslaugas teikdami nemokamai. Bendrai 80 % veiklų pataisos namuose yra organizuojamos ir vykdomos institucijos darbuotojo, o 20 % tenka NVO, bažnyčiai ir kitoms organizacijoms. Pataisos įstaigos dirba su keliomis specifinėmis nepilnamečiams skirtomis pedagoginėmis programomis ir modeliais, remdamosi konkrečios įstaigos „specifiškumu“. Pataisos įstaigos daugiausia dėmesio skiria reintegracijos procesui ir su juo susijusiai metodikai, o į laisvę išėję nepilnamečiai patenka į socialinių reikalų arba nepilnamečių apsaugos kontrolę.

Pedagogikos modeliai uždaroje Vengrijos pataisos įstaigose yra susiję su poreikiu/būtinumu grįstu požiūriu. Šis požiūris orientuotas į konstruktyviam gyvenimui reikalingas kompetencijas (t.y., motyvaciją dirbti ir/ar studijuoti, pasitikėjimą savimi ir kt.), todėl programos remiasi:

- Socialinę (re)integraciją palaikančiais komponentais (socialiniai vaidmenys ir elgesys, pilietiškumas, tarpasmeniniai konfliktai, socialinė empatija, socialiniai bei gyvenimiški įgūdžiai kūno kultūra, užimtumas);
- Kognityvinių įgūdžių palaikymu ir ugdymu (klaidų taisymas, problemų sprendimo ir analitiniai gebėjimai, logika, kritinis mąstymas);
- Deviacija (piktnaudžiavimas narkotikais ir alkoholiu, priklausomybės, AIDS prevencija, programa, skirta asmenims, vykdžiusiems seksualinę prievartą).

Dažniausiai reintegracijos procese naudojami metodai Vengrijoje orientuojasi į švietimą (bent jau pradinė kvalifikacija), su darbo rinka susijusias kompetencijas, konstruktyviam gyvenimui reikalingas kompetencijas, terapines programas (muzika, filmai, „pasidaryk pats“ kultūra, menas, žaidimai, knygos, vaidyba) patyriminę pedagogiką.

Vengrijoje vertinant reintegracijos poveikį susiduriama su tam tikromis kliūtėmis. Kai kurios tam tikrų programų sudedamosios dalys turi poveikio vertinimą – tai daugiausia būtina projektinė veikla pagrįtoms programoms (vykdomoms NVO ar per ES finansuojamus projektus). Vis dėlto dėl BDAR kompleksinis ugdymo efektyvumo vertinimas nėra išplėtotas. Nors buvo bandomi daryti neformalus eksperimentai bendraujant su buvusių pataisos įstaigų nepilnamečiais, tačiau kadangi reintegracijos vertinimas nėra reglamentuojamas įstatyminėje bazėje, galima užmegzti tik neformalius santykius.

VENGRIJA

Vengrijoje įstatymai reglamentuoja tam tikras sąlygas, kai jauni nuteistieji gali būti paleisti iš pataisos namų nepasibaigus paskirtos bausmės laikui. Išbuvęs pataisos įstaigoje ne mažiau kaip 1 metus, nepilnametis gali būti paleistas lygtinai, jei atitinka nepriekaištingo elgesio, grįžimo į mokslo įstaigą ar geros šeimyninės padėties (arba vaikų globos namų paramos) sąlygas. Gavusiems vaikų globos įstaigos paramą jaunuoliams taip pat yra priskiriamas probacijos pareigūnas, kuris teikia pagalbą bei priežiūrą. Nuteistieji taip pat turi galimybę prašyti oficialios priežiūros po galutinio paliedimo iš pataisos įstaigos, tačiau tokios situacijos nutinka gan retai dalyvauja gana retai, nes mokiniai bei šeimos dažniausiai naudojami priežiūros paslaugomis, nesusijusiomis su oficialiomis institucijomis.

RUMUNIJA

Pagrindinė paslaugų teikėja nuteistiesiems Rumunijoje yra vyriausybė. Teisingumo ministerija kartu su Nacionaline pataisos įstaigų administracija (NPJA) ieško kūrybinių sprendimų, kuriuos būtų galima įgyvendinti pataisos sistemos rėmuose ir už jų ribų siekiant įgyvendinti sėkmingą nuteistųjų reintegraciją į visuomenę. NPJA kuria nacionalinę asmenų, esančių įkalinimo įstaigose, reintegracijos strategiją, kurioje išdėstomi reintegracijos metodai. Pavyzdžiui, 2020–2024 m. periodui išskeltas strateginis tikslas, kuriuo siekiama funkcinės nuteistųjų reintegracijos į šeimos aplinką, bendruomenę ir darbo rinką įtvirtinant, optimizuojant ir plėtojant teisinius ir procedūrinius mechanizmus. Įgyvendinant strategiją bei laikantis humanizmo, sąžiningumo, profesionalumo, atvirumo bendruomenei vertybių siekiama įtvirtinti nuoseklią socialinės reintegracijos sistemą, kurioje dalyvauja įvairios institucijos, įtraukiama bendruomenės parama bei atliepiami įvairūs visuomenės ir nauods gavėjų poreikiai. Šios strategijos tikslas palaikomas ir taikomas per pataisos namuose veikiančių socialinių darbuotojų bei psichologų paslaugas.

Rumunijoje taip pat egzistuoja nevyriausybinių organizacijų, veikiančių nuteistųjų integracijos procese, tačiau dažniausiai jos dirba su projektais, kurių tikslas vienaip ar kitaip padėti nuteistiesiems. Šios nevyriausybines organizacijos glaudžiai bendradarbiauja su Rumunijos įkalinimo įstaigomis ir perauklėjimo centrais, įtraukdami juos į projekto rengimą, siekdamos užtikrinti, kad būtų patenkinti nuteistųjų poreikiai. Dalis NVO inicijuojamų projektų skiriami ir kalėjimų sistemoje dirbantiems specialistams siekiant nuteistųjų

resocializacijos procese įtvirtinti bei atnaujinti specialistų kvalifikacijas. Projektų temos svyruoja nuo nuteistųjų psichikos sveikatos iki diskriminacijos ar įgūdžių ugdymo.

Pagal nacionalinę socialinės reintegracijos strategiją, resocializacija apibrėžiama kaip ugdymo metodų, psichologinės ir socialinės pagalbos tęstinumas, kuriuo siekiama įkalinimo įstaigose esančių asmenų socialinės reintegracijos ir kuris įgyvendinamas dviem etapais:

- vykdymo etapas - vyksta laisvės atėmimo bausmės vykdymo metu;
- etapas po bausmės vykdymo - prasideda nuo lygtinio ar terminuoto nuteistojo paleidimo, o tokios reintegracijos naudos gavėjai yra į laisvę paleisti nuteistieji, kuriems nustatytas pagalbos poreikis.

Nuteistųjų reintegracijos procese naudojami metodai, apimantys nepilnamečių ir suaugusiųjų socialinių įgūdžių ugdymą, pykčio valdymą, pilietiškumo ugdymą, saugaus vairavimo prevencijos programas ir motyvacinio interviu strategijas.

Rumunijoje, kaip ir kitose šalyse, yra galimybė iš pataisos namų nuteistiesiems išeiti nepasibaigus laisvės atėmimo bausmės terminui. Populiariausias tokio plaiedimo į laisvę būdas yra lygtinis paleidimas. Asmuo gali būti paleistas, jeigu yra atlikęs ne mažiau kaip du trečdalius bausmės, kai skirta laisvės atėmimo bausmė neviršija 10 metų, arba ne mažiau kaip tris ketvirtadalius bausmės (bet ne daugiau kaip 20 metų), kai skirta laisvės atėmimo bausmė viršija 10 metų laikotarpį. Kad nuteistasis turėtų lygtinio paleidimo galimybę, laisvės atėmimo bausmę jis/ji turi atlikti arvirame ar pusiau atvirame pataisos namų

RUMUNIJA

režime. Be to, nuteistasis turėtų būti pilnai įvykdęs apkaltinamuoju nuosprendžiu nustatytas civilines prievoles, nebent nuteistasis įrodo, kad neturėjo galimybės jų įvykdyti. Galiausiai sprendžiant dėl tokios paleidimo formos teismas turėtų būti įsitikinęs, kad nuteistasis atsitiesė ir gali būti vėl integruotas į visuomenę. Rumunijoje veikia probacijos sistema, kuri savo veikla prisideda prie teisingumo vykdymo. Probacijos sistemos veikla įgyvendinama siekiant užtikrinti bendruomenės interesus socialiai reabilituoti pažeidėjus, mažinant naujų nusikaltimų riziką bei didinant saugumo laipsnį bendruomenėje. Be to, mažinant pataisos įstaigose esančių asmenų skaičių, išnaudojant socialinį ir ekonominį nuteistųjų potencialą ir išlaikant bendruomenės saugumą, siekiama mažinti socialinius baudžiamųjų priemonių vykdymo kaštus.

TURKIJA

Turkijoje pagrindinis paslaugų teikėjas nuteistiesiems taip pat yra vyriausybė. Vyriausybė teikia profesinio ir akademinio mokymo paslaugas (mokymasis vidurinėse ar aukštosiose mokyklose, raštingumo įgūdžiai, rankdarbiai, baldų gaminimas, kirpimo įgūdžiai, gyvulininkystė, žemės ūkis), psichologinę pagalbą, sporto turnyrus, asmeninio tobulėjimo paramą. Vidaus reikalų, Švietimo ir Teisingumo ministerijos bendradarbiauja kurdamos strategijas, kurių tikslas – palaikyti gerą nuteistųjų psichinę sveikatą ir paruošti nuteistuosius gyvenimui laisvėje. Visgi egzistuoja ir Nevyriausybinų organizacijų bei asociacijų, atliekančių tyrimus apie nuteistuosius pataisos namuose. Jie užtikrina, kad su nuteistaisiais būtų elgiamasi pagal įstatymus, o jų gyvenimo sąlygos atitiktų žmogaus teisių standartus. Galiausiai, Turkijoje yra keletas organizacijų ir asociacijų, teikiančių paslaugas nuteistiesiems, už pataisos namų ribų. Kaip ir kitose šalyse, Turkijoje naudojami populiariausi reintegracijos ugdymo metodai:

- Fizinės ir psichinės sveikatos priežiūra. Į pataisos namus patenkatys asmenys dažniausiai priklauso žemo išsilavinimo ir socioekonominio statuso visuomenės sluoksniui. Iki patekimo į pataisos įstaigą daugelis iš jų retai lankosi sveikatos priežiūros įstaigose bei veda sveikatai pavojingą gyvenimo būdą. Dėl šių priežasčių nuteistųjų fizinė ir psichinė sveikata paprastai būna prastesnė nei daugumos šalies gyventojų.
- Elgesio keitimo programos. Įvairių formų programos orientuotos į nuteistųjų nuostatų ir elgesio

keitimą, skatinant juos keisti kognityvinius procesus ar atpažinti emocijas, pateikiant geruosius elgesio modelių pavyzdžius.

- Tikėjimu pagrįstos programos. Be dvasinės ir psichologinės paramos, tikėjimu pagrįsta veikla gali padėti sudominti nuteistuosius ir motyvuoti juos keistis bei prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą. Tikėjimu pagrįstos veiklos gali padėti kaliniams užmegzti neoficialius ryšius su tikinčiųjų bendruomene, kuri neretai siūlo svarbią pagalbą išėjus į laisvę. Daugeliu atvejų tokios bendruomenės yra įkūrę bei valdo erdves bei išteklius pvz., pusiaukelės namus ar priklausomybių gydymo centrus, kurie kitu atveju nebūtų prieinami paleistiems nuteistiesiems.
- Išsilavinimas. Socialinė reintegracija yra sudėtingesnė nuteistiesiems, turinties žemą išsilavinimą ar praktinių įgūdžių lygį. Nuteistųjų švietimas padeda mažinti socialinius nusikalstamumo kaštus bei remia nuteistųjų resocializaciją ir reintegraciją į visuomenę.
- Profesinis mokymas ir darbas. Turkijoje pataisos namų administracija daug dėmesio skiria profesinių įgūdžių ugdymui ir prasmingos bei apmokamos darbo patirties pataisos namuose suteikimui. Tokia darbo patirtis nuteistiesiems reikalinga, siekiant susirasti ir išlaikyti darbą išėjus į laisvę. Užimtumas yra raktas į nuteistųjų gebėjimą užsitikrinti būstą, finansinį stabilumą, paremti šeimos narius, įgyti pasitikėjimo savimi, susirasti draugų ir nebeykdyti nusiklastamų veikų. Be tokių įgūdžių nuteistojo socialinė reintegracija išlieka problemiška.

TURKIJA

- Grįžimo į visuomenę planavimas. Pažanga, kurią nuteistieji padaro bausmės atlikimo laikotarpiu, išlaikoma ir įtvirtinama, o idealiu atveju – sustiprinama jiems išėjus į laisvę. Todėl svarbu planuoti nuteistųjų paleidimą, kad grįžę į bendruomenę jie gautų nenutrūkstamas paslaugas ir paramą. Tokį bendruomenės priežiūros tęstinumą galima pasiekti per glaudžius ryšius ir bendradarbiavimą tarp pataisos namų administracijos ir bendruomeninių paslaugų teikėjų. Atsižvelgiant į galiojančius įstatymus, dažnai svarbu sudaryti sąlygas laipsniškam nuteistojo sugrįžimui į visuomenę, leidžiant jiems palikti įstaigą dienai ar kelioms dienoms. Tokiu būdu tiek nuteistasis, tiek bendruomenė lengviau pasiruošia sklandžiam sugrįžimui į bendruomenę.
- Kontaktai su šeima bei bendruomene.
- Bendruomenės paruošimas.
- Finansinių laisvės atėmimo bausmės pasekmių sprendimas.
- Pasiruošimas grįžimui į darbo rinką.
- Apgyvendinimas ir finansinė pagalba.
- Šeimos parama.
- Nuteistojo stebėjimas/priežiūra.

Turkijoje pagrindinė paleidimo iš pataisos namų sąlyga yra lygtinis paleidimas. Lygtinis paleidimas referuoja į alternatyvų bausmės vykdymą, kurio metu įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam teikiamos visos paslaugos, programos ir šaltiniai, reikalingi asmeniui integruotis į visuomenę. Vykdam bausmę tokiu būdu asmuo yra paleidžiamas iš pataisos namų arba niekada ten nepatenka, o jo kontrolė yra atliekama visuomenės apsuptyje, išlaikant Teisingumo ministerijos priežiūrą.

Nuteistasis gali būti paleidžiamas į laisvę su atsakingų asmenų priežiūra, jei:

- Bausmę vykdo atviruose pataisos namuose;
- Bausmės vykdymo metu rodo gerą elgesį;
- Asmeniui yra likęs vienerių metų ar mažesnis bausmės vykdymo laikas;
- To reikalauja nuteistasis ar jo advokatas;
- Bausmę paskyrusio teisėjo nuomone asmuo gali būti paleistas į laisvę.

Pagal tokią praktiką asmuo paleidžiamas į laisvę priklausomai nuo tam tikrų sąlygų ir įsipareigojimų. Pagrindinis tokio paleidimo principas – išlaikyti nuteistąjį integruotą į visuomenę, pataisyti ir visiškai jo neprarasti. Dėl veiklų, kurias reikėtų skirti probuojamiems asmenims (individualūs pokalbiai, grupiniai užsiėmimai, seminarai, bendruomenės stebėjimas ir bendruomeninė resocializacija), sprendžia probacijos tarnybos, o šios veiklos įgyvendinamos pagal planą, parengtą remiantis rizikos ir poreikių vertinimo rezultatais. Pagrindinis probacijos darbo prioritetas - stebint nuteistojo elgesį nustatyti, kokios intervencijos gali būti atliekamos, siekiant sustiprinti asmens socialinę adaptaciją (padaryti nusikaltimai, gailėjimasis dėl padaryto nusikaltimo, aukai padarytos žalos suvokimas, psichosocialiniai, sociokultūriniai, socioekonominiai skirtumai ir pan.) ir kokios programos, kuriose nuteistieji galėtų dalyvauti, geriausiai patenkina jų poreikius ir dūda laukiamą naudą. Į nusikalstamumą pastūmėtų jaunų asmenų rizikos ir poreikių vertinimo bei planavimo procesus vykdo už nepilnamečius atsakingi specialistai naudodami kiek kitokias sistemas, nei vertinant suaugusiuosius.

TURKIJA

Veiklos su jaunimu planuojamos ir atliekamos atsižvelgiant į asmens amžių, lytį, išsilavinimo statusą, jo padarytą nusikaltimą, pakartotinio nusikalstamumo riziką ir galimas mokymosi ar resocializacijos programas, kuriuose nuteistasis anksčiau dalyvavo. Šiuo tikslu bendradarbiaujant su probuojamu asmeniu bei atsižvelgiant į rizikos ir poreikių vertinimą, parengiamas priežiūros planas. Turkijoje sprendimų dėl lygtinio paleidimo vykdymą, įgyvendina Probacijos direktoratų vykdymo biuras. Ši tarnyba kiekvienam klientui paskiria probacijos pareigūną kaip atvejo vadybininką.

4

SKYRIUS

TYRIMO REZULTATAI

NUTEISTIEJI:
KOMPETENCIJŲ
AUGINIMAS

TYRIMO APIPAVIDALINIMAS

Specialistai iš projekto partnerių šalių atliko tyrimą apie jaunimo darbuotojų požiūrį į nuteistuosius. Tyrimas buvo atliktas visose keturiose projektą įgyvendinančiose šalyse 2022 m. rugsėjo–gruodžio mėnesiais. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios išankstinės nuostatos apie nuteistuosius yra labiausiai paplitusios tarp jaunimo darbuotojų ir kaip tai gali turėti įtakos jaunų nuteistųjų integracijai. Specialistai siekė išsiaiškinti stereotipų ir išankstinių nuostatų paplitimą kiekvienoje šalyje bei tarp skirtingų jaunimo darbuotojų grupių ir atskleisti stereotipų apie jaunus nuteistuosius poveikį jų integracijos procesui.

Tyrimas sudarytas iš kiekybinių bei kokybinių duomenų. Kiekybiniai duomenys buvo renkami internetinės apklausos būdu, o kokybiniai – atliekant fokusuotus grupinius interviu.

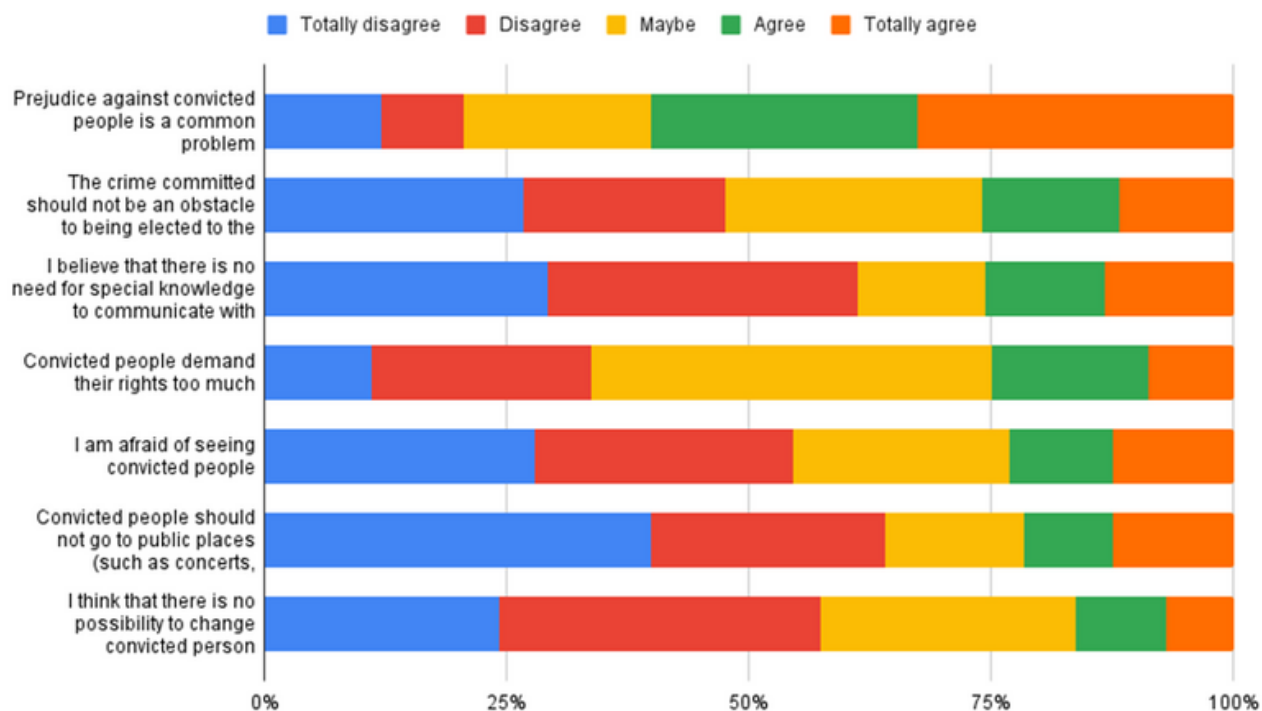
KIEKYBINIAI DUOMENYS

Klausimyną raštu iš viso atsakė 277 žmonės iš Lietuvos, Vengrijos, Turkijos ir Rumunijos. Trijose iš minėtų valstybių respondentų vyrų ir moterų santykis buvo beveik vienodas, o tarp respondentų iš Lietuvos moterys dalyvavo gerokai aktyviau. Klausimyną užpildę asmenys dirba tokiose kaip mokykla, universitetas, vaikų globos namai, vaikų ir/ar jaunimo centrai, Nevyriausybinės organizacijos, dirbančios su jaunimu, pataisos namai. Kiekybinėje tyrimo dalyje dalyvavo asmenys tiek turintys, tiek neturintys darbo su nuteistaisiais patirties. Į tyrimą įtraukti specialistai, neturintys darbo su nuteistaisiais patirties, todėl, kad, nepaisant to, tokie darbuotojai visi asmenys turi kokį nors požiūrį į nuteistuosius bei gali susidurti su nuteistaisiais savo darbe ar kasdieniniame gyvenime. Apklausos rezultatai rodo, kad tarp dirbančiųjų su nuteistaisiais dauguma respondentų mano, kad jų darbas yra sudėtingas, tačiau dauguma jų taip pat sutinka, jog jų darbas yra svarbus ir vertingas visuomenei.

Su nuteistaisiais nedirbančių žmonių tarpe nėra vieningos nuomonės, ar jie norėtų suteikti galimą pagalbą nuteistiesiems. Apie 60 % respondentų mano, kad egzistuoja galimybė pakeisti nuteistuosius, vis dėlto trečdalis respondentų bijotų susitikti su nuteistais asmenimis. Didžioji dauguma apklaustųjų pripažįsta, kad išankstinės nuostatos nuteistųjų atžvilgiu yra dažna visuomenės problema.

Galima manyti, jog Vengrijoje kyla problemų dėl nuostatomis grįsto jaunimo darbuotojų požiūrio. Jų tarpe beveik niekas nenurodė, kad išankstinės nuostatos nuteistųjų atžvilgiu yra opi visuomenės problema, o beveik $\frac{3}{4}$ jų teigė, kad bijo susidurti su nuteistais asmenimis. Taip pat pastebėta, kad kvalifikuoti jaunimo darbuotojai turi stipresnes stigmas nuteistųjų atžvilgiu, lyginant su kitais specialistais. Tačiau iš apklausos duomenų matyti, kad apskritai tarp pačių jaunimo darbuotojų stigmatos nėra paplitusios ir jie gana teigiamai vertina savo darbą su nuteistaisiais. Vis dėl to, specialistai identifikuoja stigmas ir jų poveiktį nuteistųjų socialinei integracijai platesnėje visuomenėje.

Attitudes towards convicted people

KIEKYBINIAI DUOMENYS

KOKYBINIAI DUOMENYS

Nors iš kiekybinių duomenų buvo pastebėta, kad jaunimo darbuotojai neturi tvirtų išankstinių nuostatų apie pačius nuteistuosius, liko svarbu išsiaiškinti, kaip specialistai mato nuteistųjų integracijos procesą, kokias kliūtis jie mato šiame procese ir kokį vaidmenį išankstinės nuostatos atlieka į nusikalstamą elgesį linkusių jaunuolių gyvenime. Dėl šios priežasties buvo atlikti fokusuotų grupių interviu su specialistais, dirbančiais su į nusikalstamumą linkusiu jaunimu, Rumunijoje, Lietuvoje, Turkijoje ir Vengrijoje. Su kiekvienos valstybės specialistais atlikta po vieną fokus grupės interviu, išskyrus Lietuvą, kurioje atlikti du grupiniai interviu. Kiekviename interviu dalyvavo 5-6 žmonės, visi respondentai dirba su nuteistais jaunuoliais, tačiau skiriasi specialistų darbo vieta bei nuteistų jaunuolių specifika. Vengrijoje buvo apklausti specialistai iš Nepilnamečių pataisos namų, Nacionalinės nusikalstamumo prevencijos tarybos ir Nevyriausybinių organizacijos, besirūpinančios nuteistaisiais iki ir po paleidimo į laisvę. Turkijoje į fokus grupę buvo pakviesti psichologai iš nevyriausybinių organizacijų, o Rumunijoje buvo kreiptasi į įvairius bausmių vykdymo ir probacijos tarnybos specialistus. Fokus grupių interviu su Lietuvos specialistais buvo suskirstyti pagal specialistų darbo pobūdį: pirmasis interviu buvo atliktas su NVO atstovais, kurie daugiausiai į savo darbą įtraukia neformalaus ugdymo metodus, o antrasis – su Kauno tardymo izoliatoriaus darbuotojais.

Kalbėdami apie sunkumus, su kuriais apskritai susiduria jauni nuteistieji, specialistai mini socialinių įgūdžių ir motyvacijos stoką, nenorą gauti pagalbą iš pataisos namų darbuotojų, nepasitikėjimą savimi, emocinį nebrandumą, netinkamą problemų sprendimą (savęs žalojimą, impulsyvumą, žodinę ir / ar fizinę agresiją, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą), baimes dėl tolimesnio gyvenimo, nenorą reintegruoti po ilgos bausmės pataisos namuose, dėl pripratimo ir suteiktų gyvenimo sąlygų, susvetimėjimą su pasauliu, permainų ir naujovių baimę, ryšio su visuomene praradimą ir mažą toleranciją taisyklėms. Lietuvos nepilnamečių pataisos namų specialistai gana kritiškai vertina nuteistųjų miglotą požiūrį į darbą ir mokslą bei silpnus raštingumo įgūdžius. Kita vertus, Vengrijos specialistai pabrėžia, kad norint padėti nuteistiesiems išspręsti bet kurią iš minėtų problemų, reikia permąstyti savo įsitikinimus, kad galėtum suvokti, jog kad tikslinė grupė, su kuria dirbi „yra tiesiog žmonės, o ne nusikaltėliai.“ Be to, Lietuvos nevyriausybinių organizacijų darbuotojai pažymi, kaip svarbu sukurti saugią erdvę, kupiną priėmimo, kuri leistų kiekvienam žmogui atsiverti.

Galima pastebėti specialistų nuomonių skirtumų lyginant darbą su teisę pažeidusiais asmenimis ir su žmonėmis, kurie nėra padarę nusikaltimo. Kai kurie ekspertai teigia, kad darbas tarp nuteistųjų ir nuteistų asmenų nesiskiria, kiti pabrėžia darbo su nuteistaisiais sunkumus.

KOKYBINIAI DUOMENYS

Vengrijos specialistai sutinka su muone, kad nėra aiškaus skirtumo tarp darbo su nuteistais bei neteistais asmenimis o pagrindiniu skirtumu įvardija specialisto požiūrį: „Nėra skirtumo tarp darbo su, tarkime, profesionalu ir su teisės pažeidėjais. Negalėčiau nieko išskirti. Iššūkis priklauso nuo to, kaip su jais elgiesi.“ Specialistai taip pat tvirtina, kad darbas su nuteistais, esančiais pataisos namuose, gali būti netgi paprastesnis, nes jie neturi jokių trukdžių (pvz., telefonų), yra atviresni ir sąžiningesni.

Lietuvos nevyriausybinų organizacijų atstovai pritaria nuomonei apie nuteistų didesnę atvirumą ir motyvaciją mokytis naujų dalykų, taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad jaunimą, kuris niekada nėra nusikaltęs, susidominti bet kokia veikla dažniausiai yra sunkiau. Vis dėlto su lygtinai paleistais jaunuoliais gali kilti daugiau elgesio problemų. Galiausiai specialistai sutinka, kad nuteistiesiems gali trūkti socialinių įgūdžių, tačiau ši problema gali išryškėti ir dirbant su niekada nenusikalusiais asmenimis.

Kita vertus, jaunimo darbuotojai iš Rumunijos bei Lietuvos nepilnamečių pataisos namų turi priešingą nuomonę šiuo klausimu. Abiejų šalių specialistai tvirtina, jog nusikaltimų niekada neatlikę asmenys pasižymi didesne motyvacija mokytis bei atvirumu naujai informacijai, bendravimui su kitais žmonėmis ir apskritai su viskam. Tuo tarpu nusikaltimus padarę žmonės atgrasiai žiūri į švietimo idėją ir nenori bendrauti su reintegracijos sistemos darbuotojais, nes turi išankstinę nuostatą, kad šie

žmonės būdami tos pačios sistemos, kuri juos nuteisė, dalimi nėra pasiruošę jiems padėti. Pavyzdžiui, socialinė darbuotoja iš Lietuvos tvirtino, kad „sunkiau dirbti su nuteistaisiais, nes jų praeitis sudėtinga, jie labiau pažeidžiami <...> [tai reiškia, kad] kasdien požiūris į žmogų yra visiškai kitoks“. Be to, specialistai pabrėžia ir pataisos namų specifiką. Psichologės iš Lietuvos akcentuoja, kad „darbe su nuteistaisiais egzistuoja prievartos elementas, <...> plane įrašyta, kad jie privalo lankytis psichologinėse konsultacijose. Laisvėje žmonės nori patys spręsti savo problemas, todėl yra suinteresuoti atsiskleisti, yra atviresni, o pirmajame etape nuteistieji siekia įrodyti, kad problemų neturi.“ Kitaip tariant, dėl priverstinio mechanizmo nuteistiesiems sunkiau pasitikėti specialistais. Pastebima tendencija, kad dirbantieji ne pataisos namuose ar neformalioje pataisos sistemoje referuoja į lengvesnį darbo su nuteistaisiais pobūdį.

Visi tyrime dalyvavę specialistai nurodo panašius specifiškumus, susijusius su nuteistų integracija į švietimo sistemą ir / ar darbo rinką. Problemos yra susijusios arba su asmeniniais (motyvacija, įgūdžiai, patirtis), arba su išoriniais (darbdavių požiūris, išankstinės nuostatos, teistumas) veiksniais. Pagrindinis asmeninis veiksnys, kurį įvardija visos grupės, yra motyvacija ir pasitikėjimas savimi, tačiau matyti, kad skirtingi specialistai pastebti skirtingas nuteistų patirtis. Darbuotojai iš Rumunijos, Turkijos ir Lietuvos nevyriausybinų organizacijų pabrėžia, kad žema savivertė ir pačių

KOKYBINIAI DUOMENYS

susikurta idėja apie galimą atmetimą dažniausiai yra didžiausios kliūtys, su kuriomis susiduria nuteistieji, norintys susirasti darbą. Įprasta, kad nuteistieji iš pataisos namų išeina su mintimi, kad jų vis tiek niekas nepriims, todėl kokiu nors metu pasiduoda darbo paieškų procese. Be to, dėl menko pasitikėjimo savimi nuteistieji dažniausiai nežino, kaip reaguoti į neigiamą atsakymą. Dėl šių priežasčių nuteistieji arba užsidaro ir pasitraukia iš darbo paieškų, arba susitaiko su „atstumtųjų“ vaidmeniu ir užsispyrę lieka šiame procese.

Kita vertus, Vengrijos ir Lietuvos pataisos namų specialistai kaip pagrindinę problemą ieškant darbo akcentuoja nerealistišką realybės suvokimą. Darbuotojai nurodo, kad nuteistieji susiduria su sunkumais kuriant veiksmų planą, įsivaizduoja, kad darbo paieška yra lengvas procesas, todėl mano, kad artimiausiu metu nesunkiai galės įsigyti viską, ką nori. Tokiam požiūriui neretai įtakos turi legalaus darbo patirties trūkumas. Specialistų teigimu, dėl nerealistišκών lūkesčių nuteistieji kartais susiduria su staigiu motyvacijos kritimu, kai jų lūkesčiai neatitinka tikrovės. Lietuvos jaunimo pataisos namų darbuotojai taip pat pabrėžia ir legalaus darbo motyvacijos stoką dėl turimų skolų ir tokio tipo darbo patirties trūkumas.

Šalia motyvacijos stokos, vienu pagrindinių iššūkių, su kuriuo susiduria nuteistieji ieškodami darbo visi darbuotojai vardija įgūdžių ir patirties stoką. Jaunimo darbuotojai pastebi, kad dauguma nuteistųjų neturi tinkamo išsilavinimo ir / ar darbo patirties, taip pat jie neretai nesupranta, kaip veikia darbo rinkos

sistema. Šią problemą sudetinga spręsti net ir iš dalies, nes, visų respondentų grupių nuomone, pataisos įstaigose gali būti siūlomos tik tam tikros specialybės, kai tuo tarpu, darbo rinkoje specialybių įvairovė yra kur kas didesnė. Be to, dažniausiai pataisos namuose įgytos darbo patirties darbdaviams laisvėje neužtenka, o bausmių vykdymo sistema suprojektuota taip, kad sukurtų visas reikiamas sąlygas išgyventi ir neskatina imtis iniciatyvos, o tai tik dar labiau sunkina nuteistųjų reintegracijos procesą.

Galiausiai, minėdami išorinius veiksnius, visi specialistai pabrėžia neigiamų išankstinių nuostatų ir teistumą įtaką. Jaunimo darbuotojai teigia, jog žmonės mano, kad nuteistieji yra linkę vėl kartoti nusikaltimus, nesigaili dėl padarytų nusizengimų bei neisvadovauja teisinga vertybine sistema. Tokios išankstinės nuostatos ir generalizacijos sunkina nuteistųjų darbo paieškos procesą. Be to, teistumas taip pat gali kelti nemenkų kliūčių. Pavyzdžiui, Rumunijos ir Vengrijos specialistai teigia, kad tai didžiulė nuteistųjų problema, o Lietuvos nevyriausybinų organizacijų darbuotojai nurodo, kad teistumo įrašas tampa kliūtimi, kai nuteistasis siekia įsidarbinti kvalifikuotoje, „rimtesnėje“ pozicijoje tokioje kaip jaunimo darbuotojas.

Visos grupės sutaria, kad santykiai su artimaisiais turi didelę įtaką nuteistųjų gyvenimui. Visgi galima pastebėti skirtingų specialistų nuomonių skirtumų. Jaunimo darbuotojai iš Rumunijos, Turkijos ir Vengrijos mini tiek teigiamą, tiek neigiamą šeimos įtaką nuteistojo

KOKYBINIAI DUOMENYS

gyvenime. Pavyzdžiui, reguliariai lankydamis nuteistąjį ir patenkindami jo poreikius, šeimos nariai gali padėti palaikyti psichologinę sveikatą bei lavintis įgūdžius per kalėjimo vadovybės organizuojamas veiklas. Kita vertus, yra šeimų, kurios atsisako nuteistųjų, nes nenori turėti ryšių su asmeniu, padariusiu nusikaltimą. Įdomu tai, kad Vengrijos ekspertai pastebi, jog Vengrijoje tokios situacijos dažniau pasitaiko jaunoms merginoms, o ne vaikinams. Tokiais atvejais nuteistieji (-osios) gali jaustis apleisti (-os), todėl jiems sunkiau tobulėti, lankyti kursus, mokymus ir įsitraukti į kitas veiklas. Be to, anot vengrų specialistų, net ir reguliarius susitikimai su šeima ne visada gali būti naudingi, jei šeima neturi emocinių ir fizinių resursų padėti nuteistajam.

Specialistai iš Turkijos pabrėžia, kad nuteistieji atsiveria bendravimui su darbuotojais tik geriau juos pažinę, o iki tol bendrauja atsargiai. Kita vertus, Rumunijos ir Lietuvos ekspertai atpažino nuteistųjų polinkį užmegzti socialinius ryšius ir pasinerti į santykius, tačiau susiduria su sunkumu tuos santykius kategorizuoti.

Lietuvos pataisos namų darbuotojai pažymi, kad nuteistieji kartais linkę greitai pasinerti į romantiškus santykius, tačiau dažniausiai tie santykiai nutrūksta taip pat greitai, kaip ir užsimezga. Tačiau specialistai pastebi, kad romantiški santykiai yra viena svarbiausių nuteistojo gyvenimo dalių - nuteistieji trokšta intymumo ir artimų santykių. Kita vertus, pasitikėjimas taip pat yra labai svarbi tema nuteistųjų gyvenime. Specialistų teigimu nuteistieji

mažiau pasitiki aplinkiniais, yra atsargesni, o naivumą laiko neigiamu asmenybės bruožu. Galiausiai Lietuvos nevyriausybinų organizacijų darbuotojai nurodo, kad tam, jog nuteistasis laisvai kurtų ir atkurtų socialinius ryšius su visuomene, reikėtų atlikti tam tikrą darbą ne tik su nuteistaisiais, bet ir su bendruomenėmis. Specialistų nuomone, bendruomenės turėtų diskutuoti apie išankstines nuostatas ir gerus nuteistojo reintegracijos atvejus.

5

SKYRIUS

REKOMENDUOJAMI NEFORMALIAUS UGDYMO METODAI

NUTEISTIEJI:
KOMPETENCIJŲ
AUGINIMAS

SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMO METODAI

Kaip rodo minėti tyrimo rezultatai, nuteistieji susiduria su daugybe iššūkių, susijusių su reintegracija į visuomenę ir darbo rinką. Dėl šios priežasties svarbu rasti būdus, kaip geriausiai padėti nuteisdtiesiems įgyti bendrųjų socialinių įgūdžių, daugiau pasitikėjimo savimi, pažinti save. Žemiau rasite 12 užsiėmimų, kuriuos rekomenduojama atlikti su nuteistaisiais, siekiant padėti jiems pasiekti minimus tikslus. Užsiėmimų rekomendacijos paremtos tyrimo rezultatais, informacija apie socialiai pažengusias šalis bei socialinių darbuotojų patirtimis.

EFEKTYVUS KLAUSYMASIS

Trukmė - 90 min

Šiuo metodu siekiama, kad tikslinė grupė įgytų efektyviam klausymui reikalingų įgūdžių: atsižvelgtų į akių kontakto svarbą, susitelktų į pokalbio tikslą, susilaikytų nuo vertinimo, būtų budrūs, bet nereaguotų per daug intensyviai, atkreiptų dėmesį į neverbalinius ženklus, pvz., kūno kalbą ir kalbėjimo toną, įsivaizduotų pašnekovo pasakojime dominuojančius vaizdus, empatizuotųsi su pašnekovu, suteiktų grįžtamąjį ryšį, patikslintų ir perfrazuotų informaciją, būtų atviri ir nepertrauktų

Tikslo paaškinimas

Kad klausymas būtų efektyvus, klausytojas turėtų įgyti tam reikalingų įgūdžių, kurių reikėtų mokytis palaipsniui

Priemonės

Ekranas, trumpi filmukai, paruoštos temos, popieriaus lapai, rašymo priemonės

Metodo aprašymas

1. Apšilimas – diskusija. Dalyvių prašoma parašyti, kaip, jų nuomone, vyksta efektyvus klausymas. Naudojami diskusijų, klausimų ir atsakymų metodai (10 min.)
2. Pristatomi visi efektyvaus klausymosi elementai: akių kontakto palaikymas, susitelkimas į pokalbio tikslą, susilaikymas nuo vertinimo, budrumas, bet ne per didelis reagavimas, dėmesys neverbaliniams ženklams (kūno kalba, kalbėjimo tonas), pasakojimo vaizdas, empatija pasakotojui, grįžtamasi ryšys, informacijos perfrazavimas, atvirumas ir nepertraukimas (15 min.)
3. Rodomi trumpi socialinių istuacijų/diagžlogų vaizdo įrašai (vaizdo įrašų parinkimas paliekamas specialistui - vaizdo medžiaga gali būti pateikiama iš filmų, serialų ar bet kokių kitų socialinių situacijų, kuriose vyksta dialogas/klausymasis)
4. Po vaizdo įrašų dalyviai diskusijos forma pateikia įžvalgas (teigiamas ir neigiamas) apie situacijose matutų asmenų klausymo įgūdžius.
5. Praktika - dalyviai suskirstomi į grupes po 3-4 žmones (1 kalbėtojas, 1-2 klausytojai, 1 stebėtojas). Kalbėtojas išsitraukia temą, kuria turi parengti 2-3 minučių monologą (pasiruošimui skiriama 10 min), klausytojai ruošiasi efektyviai klausytis kalbėtojo, o stebėtojas stebi klausymosi ir pasakojimo procesą. Po pasiruošimo vyksta kalbėtojo monologas, stebėtojas pateikia įžvalgas, kaip klausytojams (ne)pavyko įgyvendinti efektyvų klausymąsi.

Patarimai specialistui

- Geras planavimas
- Visos priemonės
- Tikslinės grupės motyvavimas
- Tikėjimas, kad gali padėti vystyti tikslinės grupės įgūdžius

PASIEKIAMŲ TIKSLŲ NUSISTATYMAS

Trukmė - 90 min

Šiuo metodu siekiama, kad tikslinė grupė susipažintų su tikslų užsibrėžimo žingsniais ir įgytų gebėjimų kurti strategijas šiems tikslams pasiekti. Siekiant tai įgyvendinti, tikslinė grupė skatinama galvoti apie rezultatus, kuriuos norėtų matyti. Prieš užsibrėžiant tikslą reikėtų atidžiau pažvelgti į tai, ko siekiama ir užduoti sau šiuos klausimus; nusistatyti pasiekiamus tikslus; užsirašyti savo tikslus; sudaryti veiksmų planą; sudaryti laiko juostą; imtis veiksmų; iš naujo įvertinti savo pažangą.

Tikslo paaiškinimas

Metodu siekiama ugdyti tikslinės grupės tikslų nusistatymo įgūdžius pristatant visus tikslų siekimo etapus

Priemonės

Ekranas, popieriaus lapai, rašymo priemonės

Metodo aprašymas

1. Užsiėmimo koordinatorius užduoda klausimus, į kuriuos dalyviai turi atsakyti sau popieriaus lape: "Kur save matai po 1, 5 ar 10 metų? Kokio gyvenimo norėtum ateityje? Kokie tavo ateities tikslai? Ar manai, kad turi pakankamai motyvacijos ir įgūdžių, kad pasiektum savo tikslus? (15 min.)
2. Pristatymas. Užsiėmimo vadovas pristato, kodėl gyvenime svarbu išsikelti tikslus, kaip išsikelti tikslus ir juos atskirti žingsniais, ką daryti turint žemą motyvaciją. Pristatymas gali vykti klausimų-atsakymų principus (15 min.)
3. Užsiėmimo dalyviams parodomi trumpi filmukai apie sėkmingų įvairių profesijų atstovus. Po peržiūros dalyvių prašoma parašyti savo nuomonę apie vaizdo įrašų herojus ir kokias emocijas jie sukėlė (30 min.)
4. Dirbtuvės. Užsiėmimo vedėjas užduoda klausimus: ar kada nors patyrėte nesėkmę siekdami savo tikslų? Kodėl nepasisekė? Ką pakeistumėte, jei galėtumėte grįžti į bet kurį savo gyvenimo laikotarpį ir kodėl? (15 min.)
5. Dirbtuvės. Tikslų išsikėlimas atsižvelgiant į užsiėmimo metu aptartus aspektus; ilgalaikio ir trumpalaikio tikslo įsivardijimas, veiklos plano sudarymas, nenumatytų iššūkių apsvarstymas (15 min.)

Patarimai specialistui

Užsiėmimo metu specialistas turi išlaikyti dalyvius aktyvius visų sesijų metu. Jie turėtų motyvuotai rašyti, kalbėti ir įsitraukti į veiklą. Aprašytą metodą galima skirtstyti į kelis užsiėmimus

PILIETIŠKUMO VERTYBĖS – KAIP TAPTI SĄMONINGU PILIEČIU

Trukmė - 120 min

Šio užsiėmimo metu dalyviai turėtu sužinoti istorinių faktų apie pilietiškumą (tai daroma analizuojant tris pagrindines temas: galimybes, pareigą ir vertybes). Kūrybinės dalies metu dalyviai turėtu sudaryti tvarkaraštį ir parodyti, kaip šios trys temos keičiasi jų istorijoje. Po to dalyviai gali surengti savo sukurtų tvarkaraščių ekspoziciją.

Tikslo paaškinimas

Tiksiai: pažinti savo pilietiškumą, ugdyti pagrindinį pilietiškumo jausmą, įgyti tautiškumo jausmą

Priemonės

Stalas, sėdėjimo vietos, kompiuteris, projektorius, paveikslėliai, rašymo priemonės, popierius, lentos žymeklis

Metodo aprašymas

1. Kas aš esu (25 min, mažos grupelės)
 - a. Reflektavimas apie tai, kas aš esu (užsiėmimo vadovas užduda dalyviam klausimus: ką mėgsti daryti? ko nemėgsti? kokie tavo sugebėjimai? ir pan.)
 - b. Diskusija apie piliečio tapatybę (užsiėmimo vadovas su dalyviais aptaria įvairius vaidmenis visuomenėje: - dukra, mama, mokytoja (darbas) ir kt.)
2. Kaip tampama piliečiu (30 min, mažos grupelės)
 - a. Pilietiškumo pažinimas paveikslėlių pagalba – paveikslėlių pagalba dalyviai bando konceptualizuoti pilietiškumo prasmę (spcialistas rodo įvairaus socialinio rango žmonių nuotraukas (iš įvairių istorijos laikotarpių, kultūrų ir kt.). Dalyviai kartu diskutuoja apie nuotraukose matomų žmonių vertybes, teises, gyvenamąją aplinką, pareigas, galimybes)
 - b. Apie pilietiškumą – užsiėmimo vedėjas trumpai apžvelgia pilietiškumą istoriniu požiūriu. Specialistas gali remtis savo šalies ar Europos kultūra (senosios civilizacijos: vergija, viduramžiai: feodalizmas; nauieji laikai: pilietiniai karai, žmogaus teisių judėjimai ir kt.). Pristatymas gali remtis vizualine prezentacija, musika, ar kūrybiniais sprendimais (tai paliekama specialisto išradingumui)
3. Žmonės laisvei (65 min, mažos grupelės ir diskusija bendroje grupėje)
 - a. Užsiėmimo vedėjas paruošia „galvosūkį primenančias“ korteles: vienoje kortelėje yra įžymaus žmogaus (susijusio su šalimi) nuotrauka, kitoje – asmens vardas. Alternatyva (jei grupė turi daugiau žinių): vienoje kortelėje yra žinomo žmogaus pavardė, o ant kelių kitų su juo susiję įvykiai/kūriniai/datos/etc. Dalyviai suskirstomi į mažas grupes ir kartu turi rasti poras. Tada bendroje grupėje su užsiėmimo vedėju aptariami nuotraukose esantys asmenis ir su jais susijusį įžymūs įvykiai.
 - b. Pilietiškumo samprata per filmus. Užsiėmimo vedėjas rodo trumpas ištraukas iš istorinių filmų: Robinas Hudas/Narsioji širdis/Gladiatorius/Trys muškietininkai ir pan. Remdamasis filmų klipais, užsiėmimo vadovas diskutuoja su mokiniais: ar jie prisiimtų tokią atsakomybę? kodėl taip arba ne? ką jie darytu tokioje situacijoje? kokie pavojai kyla tokiose situacijose? kokių būdingų bruožų turi šios istorinės asmenybės?

Rezultatai

Tarpdisciplininės kompetencijos, bendravimas, darbas komandoje, kritinis mąstymas, tarpkultūrinis bendravimas, atsakomybės prisiėmimas.

BENDRADARBIAVIMAS – GYVENIMAS DRAUGE

Trukmė - 180 min

Užsiėmimo metu dalyviai susipažįsta su visuomenėje vysktančiais "sluoksniavimosi" procesais bei stereotipais, kurie vyrauja mažumų atžvilgiu. Veiklų tikslas – sumažinti išankstines nuostatas bei suvokti savo atsakomybę gyvenant bendruomenėje.

Tikslo paaiškinimas

Tiksiai – lavinti kritinį mąstymą, imokyti empatijos ir mažinti išankstines nuostatas.

Priemonės

Nuotraukos, vaizdo įrašai, rašymo lenta, vaidmenų kortelės, popierius, dalomoji medžiaga su simboliais, kompiuteris, projektorius, spalvotos rašymo priemonės,

Metodo aprašymas

1. Paskyti labas kuo daugiau kalbų. Dalyviai turi pasisveikinti vieni su kitaistokiomis kalbomis, kokias moka (ne tik žodžiu, bet ir gestais) (30 min.).
2. Stereotipai nuotraukose (30 min, bendra diskusija). Užsiėmimo vedėjas dalyviams rodo skirtingai atrodančių iš žmonių iš skirtingų kultūrų nuotraukas. Ruošdamasis užsiėmimo vedėjas turėtų atrinkti nuotraukas, kurios keltų įvairius stereotipus. Dalyviai dmeonstracijos metu žiūrį į kiekvieną nuotrauką atskirai dideliame ekrane ir susidaro pirmąjį įspūdį apie nuotraukoje esančius žmones. vėliau užsiėmimo vedėjas atskleidžia paveikslėlyje pavaizduotų asmenų tapatybes. Po šios veiklos grupė gali diskutuoti apie tai, kas sukelia stereotipus, neigiamą vertinimą pagal pirmąjį įspūdį, ir t.t.
3. Socialinės atskirties žaidimas. Kiekvienas dalyvis gauna tam tikrą tapatybę (pvz., romų tautybės motina su dviem vaikais; imigranto sūnus; turtingas įmonės vadovas iš Kinijos; seksualinių paslaugų teikėja iš Vengrijos; Prancūzijos ministro dukra) . Užsiėmimo vedėjas gali pats sukurti norimus personažus pagal grupės dydį ir dinamiką. Kartu užsiėmimo vedėjas turi pasiruošti teiginių, ką žmogus (ne)gali daryti, sąrašą (pvz.: turiu galimybę kiekvieną vasarą dviem savaitėms išvykti į užsienį; nebijau, kad bus pažeistos mano teisės; savo namuose turiu internetą ir pan.) Dalyviai sustoja į vieną tiesią liniją, užsiėmimo vedėjas pradeda skaityti teiginius. Tie, kurie mano, kad turi galimybes gauti/daryti teiginyje minimus dalukus, žengia į priekį. Po užsiėmimo grupė pamato kitų buvimo vietą ir pasikalba apie tai, kaip jie jaučiasi. Šis užsiėmimas atspindi visuomenės nelygybes bei stereotipų įtaką į tam tikras žmonių grupes. (40 min.)
4. Taikus gyvenimas kartu. Grupė padalinama į mažesnes lygias grupes, kuriose dalyviai diskutuoja apie savybes/veiksnius/asmeninį indėlį, kurių reikia skirtingoms kultūroms ar skirtingiems žmonėms, turintiems kilusių iš skirtingų kontekstų, kad visi galėtų taikiai kartu gyventi. Po diskusijos grupėse, ant lentos grupių atstovai surašo diskusijų rezultatus, Ant lentos surašytos idėjos aptariamoms bendrai grupėje (40 min.).

Rezultatai

Tarpdisciplininės kompetencijos: tarpkultūrinės kompetencijos, bendravimas, empatija problemų sprendimas.

KAIP PRADĖTI POKALBĮ – LEDŲ PRALAUŽIMO PRATIMAS

Trukmė - 90 min

Metodu siekiama pademonstruoti įtampos ar formalią atmosferą, ir raskite bendrų pomėgių, apie kuriuos galėtumėte pasikalbėti su nauju žmogumi

Tikslo paaiškinimas

Rasti bendrų temų pokalbiui su nauju žmogumi gali būti bauginantis iššūkis. Nuo ko pradėti? Kas bus, jei neturėsite nieko bendro? Tuo tarpu reguliarius matymasis su žmogumi taip pat kelia iššūkių. Jei ką nors matai kiekvieną dieną – pavyzdžiui, kolegą, klasės draugą ar sutuoktinį – gali būti sunku rasti kokią naują temą, kurios nesate aptarę šimtus kartų!

Priemonės

Užsiėmimo vedėjas paruošia tris dėžutes su lapeliais. Pirmoje dėžutėje įdedami devyni lapeliai, ant kiekvieno kurių parašyta tema iš kategorijos "Kaip pradėti pokalbį". Antroje dėžutėje įdedami devyni bilietai, kurių kiekvienas turi temą iš "ledų pralaužimo" klausimų kategorijos. Trečioje dėžutėje įdedama tiek lapelių, kiek iš dalyvių grupės galima suformuoti porų, kurių kiekviena turi temą iš kategorijos „FORM technika“.

Metodo aprašymas

Kaip pradėti pokalbį. Grupė padalinama į poras, o užsiėmimo koordinatorius kiekvienai porai duoda išsitraukti po vieną lapelį (lapelyje yra užduotis ir jos paaiškinimas). Vienas iš poros narių perskaito lapelyje pateiktą užduotį, įsivaizduoja aprašytą situaciją ir stengiasi užmegstį pokalbį aprašyta tema, kitas poros narys įsitraukia į pokalbį. Įpusėjęs, vedėjas sustabdo diskusiją ir vaidmenys poroje pasikeičia: antrasis pašnekovas išsitraukia kitą užduotį ir tada pradeda pokalbį.

- Paklausk kokios nors informacijos – geras būdas pradėti pokalbį yra paprašant informacijos iš asmens, su kuriuo nori pasikalbėti; net jei jau žinai atsakymą, tai vis tiek yra geras būdas su kuo nors susisiekti, jei negali sugalvoti kokios nors kitos temos.
- Pasakyk komplimentą – komplimentas gali praskaidrinti pašnekovo dieną ir sustiprinti pasitikėjimą; pagalvok apie pašnekovą ir paminėk, kodėl tau patinka kokia nors jo savybė/bruožas.
- Prisistatyk – nors šis pokalbio būdas tinkamas tik su žmonėmis, kurių dar nepažįsti, prisistatymas yra paprastas būdas parodyti, kad tave domina kitas žmogus.
- Pasiūlyk pagalbą – jei gali padėti žmogui, su kuriuo nori pasikalbėti, išnaudok šią situaciją ir jam padėk; pagalbos siūlymas gali padėti kitam tave pamėgti bei pelnyti kito asmens pasitikėjimą, ypač kai parodai nuoširdų rūpestį.
- Paprašyk pagalbos – pagalbos prašymas yra dar vienas veiksmingas būdas pradėti pokalbį. Pagalbos prašymas leidžia kitam asmeniui jaustis naudingam, ypač jei paprašai ko nors nesunkiai suteikiamo. Jei kas nors padarys tau paslaugą, greičiausiai vėliau jis/ji į tave žiūrės palankiai ir tavimi pasitikės.
- Paminėk bendrą patirtį – jei nori pasikalbėti su žmogumi, kuris, kaip žinai, turi ką nors bendro su tavimi, visada bendrumą gali panaudoti kaip pokalbio temą.
- Paklausk nuomonės – klausdamas kitų žmonių nuomonės parodai, kad vertini ir domiesi tuo, ką kitas turi pasakyti; jei pašnekovas yra susipažinęs su tema, dažniausiai jis/ji mielai atsakys į tavo klausimus ir pradės pokalbį.
- Pasidomėk pašnekovu – žmonėms iš prigimties patinka kalbėti apie save; pabandyk rasti temą, kuri leistų asmeniui kalbėti apie savo pomėgius, patirtis ar asmeninę aplinką.
- Kalbėk apie orą – jei nepavyksta pralaužti pokalbio kitomis temomis, visada gali pakomentuoti orą; tai vienas iš paprasčiausių būdų ką nors įtraukti į pokalbį ir tokiu būdu pereiti prie kitų temų.

KAIP PRADĖTI POKALBĮ – LEDŲ PRALAUŽIMO PRATIMAS

Trukmė - 90 min

Ledų pralaužimas. Ledų pralaužimo klausimai klausimai yra įdomus ir įtraukiantis būdas sužinoti daugiau apie kitą žmogų ir pratęsti pokalbį. Koordinatorius duoda kiekvienai porai duoda išsitraukti po lapelį iš antros dėžutės (kiekviename lapelyje yra parašytas vienas iš žemiau pateiktų klausimų). Kaip ir ankstesnėje užduotyje vienas poros narių narių perskaito klausimą lapelyje, savo pašnekovui užduoda šį klausimą, o pašnekovas atsako. Įpusėjęs laikui, vedėjas sustabdo diskusiją ir vaidmuo poroje pasikeičia: antrasis dalyvis užduoda klausimą, o prieš tai klausęs - atsako. (užsiėmimų vedėjas gali sugalvoti ir kitus aktualius ir diskusiją skatinančius klausimus)

- Jei galėtum susitikti su bet kuria istorine asmenybe, šiuo metu gyva ar jau mirusia, kurią pasirinktum ir kodėl?
- Kokį paskutinį filmą žiūrėjai? Kas tau jame patiko ar nepatiko?
- Jei galėtumėte akimirksniu įgyti kokį nors įgūdį, kokį rinktumėis?
- Kokia tavo mėgstamiausia knyga/filmas/daina?
- Kokios tavo įsimintiniausios atostogos, kurias kada nors turėjai?
- Kokią supergalią norėtum turėti?
- Ar ką nors kolekcionuojai?
- Jei diena turėtų 25 valandas, ką nuveiktum per papildomą valandą?
- Jei galėtum būti gyvūnas, koks būtum ir kodėl?

FORM technika. Koordinatorius kiekvienai porai duoda išsitraukti lapelį iš trečiosios dėžutės (lapeliuose užrašyta tema ir temos paaiškinimas). Vienas iš poros narių perskaito tekstą ant išsitraukto lapelio ir inicijuoja diskusiją gauta tema, kitas poros narys atsakinėja. Diskusija turėtų būti abipusė, abu nariai dalinasi savo nuomone nurodyta tema. Siūlomos temos:

Šeima ir draugai

- Jei asmuo yra jūsų vaikystės draugas arba jūsų šeimos draugas, galbūt esi susitikęs su jo/jos tėvais. Paklausk, kaip jiems sekėsi? Ar jie vis dar dirba toje pačioje vietoje kaip ir anksčiau? O gal jie jau yra išėję į pensiją? Tada paklausk, kaip jie jaučiasi šiame "vaidmenyje"?
- Ar pašnekovas turi vaikų? Jei taip, kiek jų turi? Kiek jiems metų? Ar jiems patinka mokykla? Ar jie turi daug draugų? Ar jie orientuoti į mokslą, ar labiau mėgsta sportą? Ar jie turi kokių nors laimėjimų, apie kuriuos norėtų papasakoti kitiems?
- Jei giliau pažįsti savo pašnekovą, galbūt žinai informacijos apie jo/jos romantinius santykius? Ar pašnekovas yra vienišas, ar gyvena poroje? Ką jo/jos partneris mėgsta veikti? Ką jis/ji mano apie ilgalaikius santykius? Jei žmogus yra ilgalaikiuose santykiuose, kiek laiko jie draugauja/yra susituokę su partneriu? Arba, jei yra vienišas, ar aukia „tobulo partnerio“?
- Kitos draugystės taip pat gali tapti pokalbio tema. Ne per daug "apkalbėdamas" gali pasiteirauti, kaip laikosi jūsų bendras draugas (jei tokį su pašnekovu turi). Kaip pašnekovas susipažino su bendru pažįstamu? Papasakok, kaip tu pirmą kartą susitikai su bendru draugu? Ar kartuėjote į mokyklą, ar susitikote darbe? Kiek laiko kitas asmuo pažįsta tavo pašnekovą? Ar jie turi kokių nors bendrų interesų?

Užimtumas. Antroji pokalbio tema – užimtumas, kuris atveria visą eilę potencialių su darbu susijusių temų. Pirmiausia pagalvok, ar žinai, ar asmuo turi darbą, ar šiuo metu yra paieškose?

- Jei pašnekovas dirba: Ką pašnekovas veikia darbo metu? Ar jam/jai darbas patinka? Ar darbas teikia naudą? Ar darbas susijęs su pašnekovo studijomis? Jei ne, kaip asmuo pateko į šią sritį? Kokį darbą jis/ji dirbo anksčiau? Kodėl pakeitė sritį? Kaip sutaria su kolegomis? Ar siekia paaukštinimo, ar yra patenkintas dabartinėmis pareigomis?
- Jei pašnekovas neturi darbo: ką jis/ji norėtų veikti? Koks buvo paskutinis jo/jos darbas? Ar lengva ieškoti darbo šiuolaikinėje darbo rinkoje?

HOW TO START A CONVERSATION - ICE BREAKING EXERCISE

Trukmė - 90 min

Laisvalaikis. Bendri interesai – nuo bendrų hobijų iki konkrečios futbolo komandos palaikymo – gali suteikti priklausymo tai pačiai grupei jausmą. Net jei tavo ir kiti žmogaus pomėgiai skiriasi, visada įdomu sužinoti apie neįprastą ar tiesiog įdomų užsiėmimą.

- Nesvarbu, ar esi priklausomas nuo televizijos, ar retkarčiais pažiūri serialą, išsiaiškink, ką žiūri tavo pašnekovas, ir netikėtai gali pastebėti, kad jūs turite daugiau bendro, nei abu iš pradžių supratote. Koks buvo paskutinis filmas, kurį tu (ar pašnekovas) žiūrėjai? Ar jis buvo toks geras, kaip tikėjaisi? O gal siužetas buvo per painus? Kokį filmą tavo pašnekovas planuoja žiūrėti artimiausiu metu?
- Sportas ir naujais žaidimais taip pat gali būti gera pokalbio tema. Jei sportuoji ar tiesiog mėgsti žiūrėti rungtynes, išsiaiškink, kurias sporto šakas, komandas ar žaidėjus abu su pašnekovu mėgstate stebėti. Ar pašnekovas matė paskutines rungtynes? Ką jis/ji mano apie žaidėjo X pasirodymą?
- Ar tavo pašnekovui patinka muzika? Sužinok, koks muzikos žanras jam/jai patinka, kokios yra jo/jos mėgstamiausios grupės ir ar jis/ji lankosi kokiuose nors koncertuose.

Motyvacija. Paskutinė sritis naudojant FORM techniką yra motyvacija. Kad ir kokie ambicingi ar neužsispyrę būtume, kiekvienas turime savo tikslus ir norus, kurie lemia mūsų elgesį. Pokalbio metu išsiaiškink pašnekovo tikslų motyvus.

- Kokia buvo jo/jos didžiausia vaikystės svajonė? Kas skatina pašnekovą vesti tokį gyvenimo būdą, kokį turi dabar? Ar jis/ji turi kokių nors siekių? Ar norėtų grįžti į universitetą/mokyklą? Kodėl jam/jai patinka hobiai, kuriais užsiima? Ar jis norėtų susituokti/sukurti šeimą?

Patarimai specialistui

- Naudokite atvirą kūno kalbą – norėdami padėti jaustis patogiau žmonėms, su kuriais bendraujate, galite nusišypsoti arba užmegzti akių kontaktą. Kartu reikėtų ieškoti ir užuominų apie tai, kad pokalbis pašnekovas yra užimtas ar nesidomi pokalbiu. Tokiu atveju gali būti geriausia judėti toliau ir gerbti pašnekovo erdvę. Pašnekovas gali išgyventi netinkamą laiką užmegzti ryšį su nauju žmogumi.
- Aktyvus klausymas reiškia visišką susitelkimą į kalbantįjį. Toks būdas leidžia pilnai suprasti informaciją, kuria keičiamasi pokalbio metu, kad galėtumėte apgalvotai atsakyti. Tai padeda sukurti pasitikėjimą ir santykius su asmeniu, su kuriuo bendraujate.
- Pasitikėkite savimi – pradėti pokalbį daugelyje situacijų gali būti baisu. Žinokite, kad asmuo, su kuriuo pradėsite pokalbį, greičiausiai vertina tokį gestą ir galbūt pats norėjo pralaužti bendravimo ledus. Užmezgus naują kontaktą jausti nerimą ar nervingumą yra normalu, tačiau sutikti naujų žmonių ir išplėsti pažinčių tinklą taip pat yra vertinga.
- Temos, kurių reikėtų vengti – rekomenduojama vengti kai kurių temų pradedant pokalbį darbo vietoje. Užduodami pernelyg asmeniškus ar jautrius klausimus santykį galite pakreipti netinkama linkme. Prie vengtinių temų priskirtinas atlyginimas, politika, religija, amžius, konfliktai, apkalbos.

Rezultatai

Būdai, pradėti ir tęsti pokalbį su nepažįstamu žmogumi Po užsiėmimo dalyviai galės lengviau tinkamų temų diskusijoms, sukeldamai mažiau nejaukumo, užsitęsusių tylos akimirų ar gėdos.

NEIGIAMŲ MINTIŲ ĮVARDIJIMAS IR PAKEITIMAS

Trukmė - 90 min

Darbas mažoje grupėje, siekiant atpažinti ir pakeisti neigiamas mintis

Tikslo paaškinimas

Neigiamos ar nenaudingos mintys dažnai išsivysta automatiškai, tačiau jos neprivalo mūsų valdyti. Turėdami keletą įrankių, galime išmokyti toleruoti savo vidinį kritiką.

Priemonės

Lenta/balti lapai, markeriai

Metodo aprašymas

Užsiėmimo vedėjas atsitiktinai padalina didelę grupę į mažesnes grupes (priklausomai nuo grupės didžio) Jis trumpai supažindina dalyvius su idėjų generavimo technika, paaškindamas, kad kiekvienas grupės narys gali laisvai reikšti savo nuomonę ir kiekviena nauja idėja bus pažymėta. Šiame užsiėmime dalyviai skatinami generuoti kuo daugiau idėjų ir naujų sprendimų. Idėjų generavimas yra grupinio kūrybiškumo metodas, kurio metu stengiamasi rasti konkrečios problemos sprendimą, surenkant sudarant sąrašą idėjų, kurias spontaniškai pateikia visi grupės nariai. Kitaip tariant, naudojant idėjų generavimo techniką žmonių grupė ieško sprendimų konkrečioje srityje, siekdami atsiriboti nuo vidinių suvaržymų. Tokiu būdu žmonės geba laisviau mąstyti, siūlo kuo daugiau spontaniškų naujų idėjų. Idėjų generavimo metu nė viena idėja nekomentuojama, negali sulaukti kritikos. Visos idėjos užrašomos ant lapo ar lentos ir po generavimo etapo yra įvertinamos. Kiekvienai grupei duodama viena iš žemiau pateiktų užduočių ir skiriama 30 minučių jų įgyvendinimui. Vėliau dalyviai sugrįžta į bendrą grupę, kurioje pristato idėjų generavimo rezultatus ir išklauso grįžtamąjį ryšį iš kitų grupių narių.

1. Užsiėmimo vedėjas padalija lapą į dvi dalis ir pateikia dalyviams užduotį: „Kairėje pusėje užrašykite visas savo dabartines neigiamas ar nenaudingas mintis. Per daug jų neapmąstykite, tiesiog užsirašykite tiek, kiek galite. Dešinėje pusėje surašykite po 1-3 kontrargumentus kairėje esančioms mintims. Šis pratimas gali padėti šiek tiek nutolti nuo tos minčių dalies ar vidinio kritiko, generuojančio automatines mintis, ir leidžia iš šono stebėti mintis. Pabandykite rašyti savo neigiamas mintis kabutėse - tai gali padėti jums pradėti į jas žiūrėti ne į kaip absoliučias tiesas, bet kaip į mintis, kurių daugybė kasdien sukasi jūsų galvoje. Kai baigsite, pasirinkite vieną atstovą, kuris pristatys rezultatus.“
2. Užsiėmimo vedėjas padalija popieriaus lapą į dvi dalis ir pateikia dalyviams užduotį: „Mūsų neigiamos ir nenaudingos mintyse dažnai yra užslėptų raginimų veikti. Potencialių veiksmų ištrašymas gali padėti pasijausti labiau įgalintais. Kairėje pusėje užrašykite visas savo dabartines neigiamas ar nenaudingas mintis. Per daug jų neapmąstykite, tiesiog užsirašykite tiek, kiek galite. Dešinėje pusėje kaip atsaką parašykite sakinius, kurie skatintų imtis kokių nors veiksmų, siekiant įveikti neigiamas mintis sukėlusią situaciją. Pasistenkite sugalvoti kuo minimaliausius veiksmus, kurie būtų tarsi pirmas žingsnis pokyčio link. Įsivardinus didelius tikslus, kurie reikalauja daug energijos ar laiko gali veikti atgrasančiai ir turėti priešingą poveikį. Kai baigsite, pasirinkite vieną atstovą, kuris pristatys rezultatus.“

NEIGIAMŲ MINTIŲ ĮVARDIJIMAS IR PAKEITIMAS

Trukmė - 90 min

Kiekvienai grupei pristčius rezultatus, užsiėmimo vedėjas paprašo kitų grupės narių papildyti juos savomis įžvalgomis ir, esant reikalui, pateikia naujų pavyzdžių.

Užsiėmimo koordinatorius gali pabaigti tokia išvada: „Visi turi neigiamų ar nenaudingų mintių, kai kurie žmonės jų turi daugiau nei kiti. Tačiau, kaip ir bet kurio kito įpročio atveju, kuo daugiau praktikuosite neigiamų mintių pakeitimą, tuo lengviau tai bus įgyvendinti kasdienybėje. Tikroji transformacija kyla iš nuoseklumo. Praktikuokite tokie pratimus kasdien ir laikui bėgant galite pajusti, kaip keičiasi visas jūsų vidinis dialogas. Atminkite: jūs nesate jūsų mintys ir jums nereikia priklausyti savo mintims.“

Rezultatai

Dalyviai gebės atpažinti kylančias neigiamas mintis ir rasti būdų, kaip jas valdyti, imantys konstruktyvių ir prosocialių veiksmų.

Naudodami idėjų generavimo techniką, jie taip pat mokysis priimti savo grupės narius už jų geresnes ar ne tokias geras idėjas. Praktikuojant kitų priėmimą, gali palengvėti savęs priėmimo procesas.

KAIP MANDAGIAI PASAKYTI "NE"

Trukmė - 40 min

Šiuo metodu siekiama tikslinei grupei padėti išmokti pasakyti ne, nesijaučiant nepatogiai, nesugandinant santykiui ar nesijaučiant kaltu.

Tikslo paaškinimas

Sakyti „ne“ gali skambėti sunkiai, tačiau tai galima padaryti naudojant alternatyvius žodžius

Priemonės

Popierius ir rašymo priemonės

Metodo aprašymas

1. Specialistas pristato temą, paaškina, kodėl svarbu pasakyti „ne“.
2. Specialistas prašo dalyvių pagalvoti, kaip mandagiai pasakyti „ne“
3. Kiekvienas dalyvis surašo savo idėjas ant popieriaus
4. Grupė suskirstoma į poras, kiekvienas poros dalyvis gauną vaidmenį - vieni pašnekovai turi ko nors prašyti/siūlyti, o kiti porų nariai turi mandagiai atsakyti ne. Po 10 minučių vaidmenys pasikeičia.
5. Diskusija grupėje – dalyviai sugrįžta į bendrą grupę ir apratria skambėjusias idėjas bei praktinės užduoties rezultatus, užsiėmimo vedėjas pateikia patarimus.

Galimos alternatyvos žodžiui ne:

- Norėčiau, galėti tau padėti.
- Galbūt geriau nedarysiu.
- Manau, kad negaliu.
- Oi, jei tik galėčiau...
- Ne ačiū, neturėsiu galimybės [ko nors] įgyvendinti
- Galbūt kitą kartą.
- Deja šiuo metu man netinkamas laikas.

Patarimai specialistui

Jei dalyviams kyla sunkumų, socialinis darbuotojas gali pateikti sąrašą sakinių/žodžių, kurie išreiškia neigiamą atsakymą

Rezultatai

Geresni komunikacijos įgūdžiai, pateikiant neigiamą atsakymą.

KONFLIKTŲ SPRENDIMAS

Trukmė - 60 min

Šio metodo tikslas – išmokti rasti tokį konflikto sprendimą, dėl kurio visos būty pakankamai patenkintos

Tikslo paaškinimas

Bendraujant kartais kyla konfliktų, todėl atsakas. Konfliktų sprendimas arba derybos yra būdas priešingoms šalims rasti savo nesutarimo sprendimą, dėl kurio visi būty pakankamai patenkinti.

Priemonės

Paruošti
apibūdinimai

situacijų

Metodo aprašymas

1. Užsiėmimo vedėjas paaškina temą, pateikia sveiko konfliktų sprendimo gaires:
 - Patikslinkite konflikto priežastį;
 - Raskite privačią ir saugią erdvę pokalbiui;
 - Aktyviai klausykitės ir leiskite kiekvienam pasisakyti;
 - Patyrinėkite situaciją;
 - Aptarkite būdus, kaip galite pasiekti bendrą tikslą;
 - Susitarkite dėl geriausio sprendimo ir nuspręskite kiekvieno konflikto dalyvio atsakomybes konflikto sprendime;
 - Įvertinkite, kaip vyksta konflikto sprendimas ir aptarkjite prevencines strategijas ateičiai
2. Užsiėmimo vedėjas suskirsto grupę į poras. Kiekviena pora išsitraukia po popieriaus lapelį, kuriame aprašyta situacija (susijusi su nesutarimu/konfliktu)
3. Poros turi suvaidinti situacijas, remdamiesi sveikais konfliktų sprendimo būdais.
4. Diskusija grupėje – dalyviai aptaria, kaip sekėsi, specialistas pateikia rekomendacijas

Patarimai specialistui

Užsiėmimo vedėjas gali pateikti vaizdinės medžiagos:
<https://www.youtube.com/watch?v=v4sby5j4dTY>

Rezultatai

Patobulėję komunikacijos įgūdžiai, geresnis konfliktų sprendimo suvokimas

SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS

Trukmė - 60 min

Šio metodo tikslas – išmokti rinkti informaciją, įvertinti alternatyvas ir priimti geriausią įmanomą sprendimą.

Tikslo paaiškinimas

Sprendimus priimame kasdien. Gebėjimas priimti greitą, bet gerą sprendimą yra būtinas visose gyvenimo situacijose. Sprendimų priėmimo įgūdžiai gerėja tuomet, kai žmogui prireikia priimti vis daugiau sprendimų

Priemonės

Popierius ir rašymo priemonės

Metodo aprašymas

1. Užsiėmimo vedėjas pristato temą, papaskoja, kodėl sprendimų priėmimas yra svarbus.
2. Užsiėmimo vedėjas paprašo visų dalyvių sau įsivardyti po vieną sprendimą, kurį norėtų priimti.
3. Specialistas pateikia sprendimų priėmimo gaires:
 - Surinkti aktualią informaciją
 - Apsvarstyti alternatyvius sprendimus
 - Pasverti būtinus įrodymus
 - Išsirinkti geriausią alternatyvą
 - Įvertinti veiksmų
 - Apžvelgti sprendimą ir jo padarytą įtaką (tiek teigiamą, tiek neigiamą)
4. Dalyviai konkretų sprendimą aprašo pagal aukščiau pateiktas rekomendacijas
5. Dalyviai aptaria idėjas, užsiėmimo vedėjas suteikia grįžtamąjį ryšį

Rezultatai

Pagerinti sprendimų priėmimo įgūdžiai.

FINANSINIS RAŠTINGUMAS

Trukmė - 60 min

Šio metodo tikslas – išmokti geriau valdyti asmeninius finansus bei suprasti finansinio raštingumo svarbą

Tikslo paaiškinimas

Finansų valdymas yra vienas sudėtingiausių socialinių įgūdžių ne tik nuteistiesiems, bet ir asmenims, kurie niekada nebuvo nuteisti. Geras finansų valdymas reiškia mokėjimą įvardyti savo pajamas ir išlaidas, sekti savo finansinius srautus, taip pat mokėti skirstyti finansus į neišvengiamas, būtinas ir nebūtinas išlaidas. Svarbu pažymėti, kad nusikalstama veika dažnai yra glaudžiai susijusi su finansais. Tai gali reikšti, kad pažeidėjams buvo sunku reguliuoti savo finansinę padėtį arba jie neturėjo pakankamai įgūdžių ir gebėjimų.

Patarimai specialistui

Biudžeto plano pavyzdys (specialistas gali sudaryti savo biudžeto plano pavyzdį):

Priemonės

Parengti biudžeto šablonai bei rašymo priemonės

Metodo aprašymas

1. Užsiėmimo vedėjas paaiškina temą, paklausia, ar dalyviai supranta, kaip svarbu sekti jų pajamas ir išlaidas
2. Užsiėmimo vedėjas kiekvienam dalyviui pateikia biudžeto planus ir paprašo suplanuoti mėnesio biudžetą.
3. Diskusija grupėje – dalyviai diskutuoja, kaip sekėsi planuoti mėnesio biudžetą, specialistas pateikia rekomendacijas, dalyviai diskutuoja apie finansų valdymo svarbą

Rezultatai

Ptobulėję tinkamo išlaidų ir pajamų skirstymo įgūdžiai

Outcomes	Line	Outcomes per month	Outcomes per 6 months	Outcomes per year	Economies
Appliances for household	Soap				
	Toothpaste				
	Washing powder				
	Shaving tools				
	Hygiene for women				
	Cleaning appliances				
Food	Bread				
	Butter				
	Eggs				
	Meat products				
	Milk products				
	Vegetables				
	Fruit				
	Fish products				
	Groceries				
	Clothes and shoes				
Accommodation	Electricity				
	Heating				
	Water				
	Rent				
	Communication				
Transport	Auto				
	Fuel				
	Auto care				
	Public transport				
Entertainment	Restaurants/cafes				
	Sport				
	Traveling				
Total spending:		0			
Family members *		0			
Need income:		0			
Preliminary source of income					

SAVĖS PAŽINIMAS

Trukmė - 90 min

Šiuo metodu siekiama pagilinti supratimą apie pasitikėjimą savimi ir jo įtaką žmogaus gyvenimui bei padėti žmogui suvokti savo stipriąsias puses.

Tikslo paaškinimas

Pasitikėjimas savimi – tai nuostata, leidžianti žmogui susidaryti teigiamą, bet kartu ir realistišką savęs ir situacijos suvokimą. Pasitikintys savimi žmonės tiki savo sugebėjimais, jaučia, kad gali kontroliuoti savo gyvenimą ir gali pasiekti užsibrėžtų tikslų. Net jei kartais susiduria su nesekmėmis, tokie žmonės išlieka pozityvūs ir vertina save teigiamai.

Priemonės

Nėra

Metodo aprašymas

1. Užsiėmimo vedėjas paaškina temą ir pradeda diskusiją. Specialistas aptaria temas, užduodamas dalyviams klausimus tam tikromis temomis, susijusiomis su pasitikėjimu savimi.
2. Užsiėmimo vedėjas turėtų stengtis sukurti atvirą ir palaikančią aplinką, įtraukti tylesnius dalyvius.
3. Specialistas suteikia grįžtamąjį ryšį ir pateikia įžvalgas apie kiekvieną dalyvį, stengiasi padrąsinti droviausius dalyvius.

Rekomenduojamos diskusijų temos:

- Savi-identifikacija. Destruktyvūs ir kūrybiški procesai manyje.
- Mano emocijos, nuotaikos ir jausmai.
- Vidiniai suvaržymai ir išsilaisvinimas iš jų.
- Asmeninės ribos ir mano saugi aplinka.
- Mano vertybės, įsitikinimai, norimas savęs vaizdas.
- mano šeima ir santykiai joje.
- Apibūsinis supratimas ir lūkesčiai. Aš savo ir kitų akyse.
- Bendravimo ir bendradarbiavimo galimybės.

Patarimai specialistui

Specialistui vertėtų stengtis nevertinti žmonių pagal išankstines nuostatas

Rezultatai

Pagerėjęs teigiamas savęs vertinimas, aiškesnis emocijų sunkumų supratimas

PSICHOAKTYVIOS MEDŽIAGOS

Trukmė - 90 min

Šiuo metodu siekiama supažindinti su psichoaktyvių medžiagų poveikiu žmogaus organizmui ir gyvenimui

Tikslo paaiškinimas

Linkusių nusikalsti jaunuolių gyvenime psichoaktyvių medžiagų vartojimas. Dėl šios priežasties svarbu, kad dalyviai apmąstytų psichoaktyvių medžiagų įtaką.

Priemonės

Seni žurnalai ir laikraščiai, baltas ir spalvotas popierius, rašymo priemonės

Metodo aprašymas

- Užsiėmimo vedėjas duoda dalyviams užduotį suorganizuoti vakarėlį. Kiekvienas dalyvis iš turimų priemonių (laikraščių ir žurnalų, popieriaus, rašymo priemonių) turi sukurti koliažą, kaip atrodytų vakarėlio vaišių stalas. Dalyviai sudaro vaišių (maisto ir gėrimų) sąrašą, kiekius, pamini švėtėje dalyvausiančių žmonių skaičių. Jeigu dalyviai vartotų kokias nors psichoaktyvias medžiagas (alkoholį, narkotines medžiagas ir pan.), sąraše turėtų nurodyti ir jų rūšis bei kiekius. SVARBU: dalyviai turi organizuoti vakarėlį, kuriame norėtų dalyvauti. (30 min.)
- Dalyviams paruošus vakarėlio planą, visi sugrįžta į bendrą grupę ir pristato savo vakarėlių idėjas.
- Užsiėmimo vedėjas užduoda klausimus apie vakarėlio dalyvių elgesį bei priežastis, kodėl kiekvienas dalyvis elgtųsi vienaip ar kitaip (pavyzdžiui, jei dalyviai suplanuoja vartoti didelius psichoaktyvių medžiagų kiekius, jie turėtų įvardyti, kaip elgtųsi jas vartoję ir pan.), kodėl valgytų ir/ar gertų konkrečius dalykus.
- Galiausiai užsiėmimo vedėjas apibendrina idėjas ir aptaria psichoaktyvių medžiagų vaidmenį ir įtaką.

Rezultatai

Padidėjęs sąmoningumas apie psichoaktyvių medžiagų poveikį.